

Ivan Bodnár

*Staré
príbehy z Ruského*

*zobieral Ján Bodnár
upravil Ivan Bodnár*

Občianske združenie Kolýsočka – Kolíska, Prešov 2021

Obsah

Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín, 2021

© Ivan Bodnár: Staré príbehy z Ruského
© Vydalo OZ Kolýsočka – Kolíska ako svoju 13. publikáciu, Solivarská 70, Prešov 2021

Zozbieral: Ján Bodnár
Upravil: Ing. Ivan Bodnár
Zodpovedná redaktorka: PhDr. Ľuba Kráľová, Ph.D.
Jazyková redaktorka slovenského textu: Mgr. Stanislava Spáčilová, Ph.D.
Ilustrácie: Sergej Pančák
Grafická úprava: Sergej Pančák
Tlač: Tlačiareň svidnícka, s. r. o., Svidník
Vydanie: prvé
Náklad: 200 kusov
Počet strán: 112

Prešov 2021

Túto publikáciu ani žiadnu jej časť nie je možné reprodukovat' bez súhlasu majiteľa autorských práv.

ISBN 978-80-8244-000-6

Dvanásť sudov zbojníckeho zlata	7
Čornanin rozpráva o nečistých silách	8
Mižečka a čert	8
Seno	9
Zlatá guľôčka	10
Oboroh	12
Buchlak silák	12
Buchlak v lese	13
Buchlak a vlk	13
Zamrznutá dievčina	14
Spor Lica s Majkom	16
Buchlakove dcéry	17
Uhliar	18
Krstná	20
Nirka figliar	21
Prasa a jeho redija	23
Sliepky	24
Rozprávkar Jurko	27
Bila	30
Medveď v Letikovom ovse	32
Poľovačka	33
Vlčia svorka	34
Obchodný spor	36
Diviak	36
Kozľa a vlci	37
Ako lišiak predal svoj kožuš	38
Nevydarený lov	39
Zaorávanie	40
Úspešní	41
Drevená paska	42
Pobehajko	43
Nedorozumenie	44
Andrijko	44
Vdova, dušpastier a obchodník	46
Kobilka	47
Husi	47
Posledná obyvateľka	48
Slovo vydavateľa	52
Poznámka k jazykovej redakcii	53
Slovníček	54

Dvanáct sudov zbojnického zlata

Kedysi za dávnych čias núdza priviedla ruštianskeho gazdu do Veľkého Berezného na jarmok. Chudobný gazda, ako chodil, tak chodil po trhovisku, nič nezarobil. Blížil sa večer, bolo treba pobrať sa domov. Mal pred sebou dlhú cestu. Napojil koňa, zapriahol ho do voza, chystal sa vyraziť z mesta. Z Veľkého Berezného do Ruského.

Sledoval ho chudobný, dosť zostarnutý človek. Podišiel ku gazdovi a pozdravil ho:

– Slava Isusu Christu!

– Slava i na viky! – odpovedal gazda na pol úst, ale pozornosť venoval svojmu koňovi a vozu.

– Kam ťa cesta zavedie, človeče dobrý? – spýtal sa chudák.

Gazda sa obzrel a pomyslel si: Čo on odo mňa chce?

– Načo ti vedieť, kam ja idem? – snažil sa odbiť gazda chudáka.

– Chcel by som ťa poprosiť, či by si ma nevezal na voz, ak budeme mať spoločnú cestu, – nedal sa odradiť chudák odmeraným gazdovým správaním.

Kam len starca bieda nesie? vrátilo gazdovi v hlave.

– Ja teba na voz nevezmem, môj kôň je slabý, voz chatrný a cesta ďaleká! – odpovedal gazda.

– Veľmi dobre by som ti zaplatil, ak by si ma priviezol na miesto, kam sa chcem dostať, – pokúšal sa stariec obmäkčiť gazdu.

Záhadná reč vzbudila gazdov záujem. Premeral si starca od hlavy po päty. Je starý a chudobný, čímže to chce zaplatiť? zapochyboval.

– Idem ďaleko cez vrchy a lesy nočnou hodinou. Veruže nikoho neberiem!

– Len mi povedz, kamže ideš? – vyzvedal ďalej chudák. Gazda bol naďalej neprístupný.

– Kam ja idem, teba netreba!

Stariec pristúpil bližšie a spýtal sa potichu:

– Nejdeš do Ruského alebo niekam blízko Ruského? Ak ma tam privezieš, veľmi dobre ti zaplatím. Budeš spokojný.

– Ja idem do Ruského, ale načo ťa tam, čo tam budeš hľadať? – divil sa gazda.

– Nemôžem ti teraz ešte povedať, čo tam mám. No keď budeme v Ruskom, vyrovnám sa s tebou, – ubezpečoval stariec gazdu.

Čo robiť? Možno mi naozaj zaplatí. Peniaze by sa mi zišli, uvažoval gazda. Nebol na tom najlepšie, ani na trhu nič neutržil. Po dlhšej úvahe vzal gazda starca na voz. Možnože v Ruskom dostane výplatu. Posadili sa na voz, gazda mávol bičom a kôň pohol vozom. Zo začiatku sedeli na voze potichu, kôň kráčal, voz hrkotal, cesta im ubiehala. Na Karcabovom vrchu už primrzalo. Furman sa zamyslel a spýtal sa chudáka:

– Do Ruského prídeme o polnoci. Kde prespíš do rána? Ku komu ideš?

Stariec neodpovedal. Lepšie sa na neho pozrel a zistil, že stariec zmenil farbu, poble- dol, akosi ťažko dýchal. Furman sa spýtal dôraznejšie:

– Ku komu ideš a akými peniazmi zaplatíš furmanku?

Už minuli Daru, priblížili sa k Starine. Voz z Karcabovho vrchu až do Stariny poháňal koňa. Tu náhle žobrák prehovoril:

– Len ma odvez do Ruského. Viem, kde je schovaných dvanásť sudov zbojnického zlata. O tom zlate nevie nik okrem mňa.

Ako gazda rozmýšľal, tak rozmýšľal, veril i neveril. O zbojníckom poklade sa veľa rozprávalo a mnohí ho aj hľadali, ale nikto ho nikdy nevidel. Možno starec hovorí pravdu. Kôň kráčal dolinou rezko, lebo i voz ho tlačil dolu svahom. Cesta sa v Starine stočila, gazda mávol bičom, aby koňa popohnal. Pozrel sa na starca a ten sa bez duše zvalil do voza. Svoju životnú púť práve skončil, zomrel. Stala sa veľká škoda, lebo aj posledný svedok, ktorý vedel, kde sú schované sudy so zlatom, zostal na starinskom cintoríne.

Porozprával Andrej Bindzár,
56-ročný, 2003.

Čornanin rozpráva o nečistých silách

Kedysi dávno-pradávnou, keď vládli nečisté sily a duchovia, sa v nedeľu na pravé popoludnie pri Hríbovi objavil taký veľký pes, že keď si ľahol krížom cez cestu, celú ju zabral tak, že nebolo možné okolo neho prejsť. Ľudia ho krikom odháňali, no pes sa nehýbal, len si pokojne ležal ďalej.

Ľudia sa zo strachu poschovávali po domoch. No našli sa i odvážni, s puškou a tromi nábojmi išli psisko zastreliť.

Nabili pušku, zamierili na psa, stlačili kohútik, no puška nevystrelila. Nabili druhý náboj, no i druhý pokus bol neúspešný. Keď nevystrelil ani tretí náboj, hoci strelci boli odvážni a smelí, vzali pušku, ušli a schovali sa vo svojich domoch.

Bolo zvykom, a aj dnes sa kde-tu ten zvyk zachoval, že nečisté sily a duchovia treba svätenou vodou, sviečkou a bylinkami od seba odháňať.

Doma ľudia zapálili sviečky, pálili bylinky a svätenou vodou kropili obydlie. A ten veľký pes sa do večera stratil. Kam sa podel? Nevedno, lebo psa celý deň nesledovali.

Smelí chlapi rozmýšľali, prečo puška na čudesného psa nevystrelila. Až po niekoľkých dňoch zväžili, že pušku a náboje treba ešte raz vyskúšať. Trikrát vystrelili do vrby. Tri strely urobili v strome tri rany, no na psa nevystrelila puška ani raz. Tým bolo dokázané, že pes bol nečistý duch.

Porozprával Andrej Bindzár,
56-ročný, 2003.

Mižečka a čert

Muž prezývaný Mižečka, vlastným menom Špeľuch Mykola, bol v Ruskom starostom v rokoch 1896 – 1901. Mižečka chodil po svete a okolitých dedinách, kde robil predvolebné kortešačky. Na valné zhromaždenie ho furman viezol až do župného mesta Sátoraljaújhely. Častejšie sa mu prihodilo, že musel ísť pešo. Keď sa v noci vracal domov, musel prekonať dosť dlhú cestu. Bez strachu prechádzal z dediny do dediny. Raz sa stalo,

že kráčal nocou z Ruského Potoka do Ruského. Chodník viedol cez hory a hlboký les a Mižečka trochu meškal. Skôr ako stihol prekonať prvý vrchol hôr, čosi za ním zašelestilo. Ohliadol sa cez plece a tu uvidel podsakovať malého chlapčeka. Chlapča krívalo na jednu nohu, kľučkovalo od jedného kraja lesnej cesty k druhému. Pokiaľ bol chlapček od neho dosť ďaleko, Mižečka ho aj tak trochu vyčkával ako svojho súpútnika. Keď sa súpútnik priblížil, zrazu Mižečka až stárpol. Vzhľad chlapčeka sa ukázal akýsi divný. Odev nebol ani tkaný, ani kožený, nebol ani z vlny, ani zo srsti. Mižečka sa zľakol. Súpútnik sa priblížil už na dosah, jeho tvár bola taká čierna, akoby pracoval s uhlím. Smrdel ani smolou, ani kolomažou. Vzrastom bol ako dieťa, vlasy mal čierne ako uhoľ a kučeravé. A kováč to nebol, pretože v susednej dedine kováča nemali. Mižečka rozmýšľal: Utekať? Z lesa neujdeš! No i tak pridal do kroku. Súpútnik trochu zaostal, no Mižečka sa unavil. Došiel k bütľavej klade, ktorá ležala pri ceste. Čo teraz? Bol bezradný. Sadnem si, oddýchnem si a pouvažujem, rozhodol sa.

Sadol si na koniec bütľavej klady a sledoval divného spoločníka. Ten podišiel k nemu a sadol si na druhý koniec klady. Mižečka až teraz uvidel, že to nie je človek, ale čert. Ten sa posúval po klade stále bližšie a bližšie. Mižečka uvidel na jeho kučeravej hlave, čiernej ako uhoľ, z vlasov trčať čertovské rožky.

Neborák Mižečka uvažoval: Čím som sa ja previnil? Koho som poškodil a koho podrazil?

No čo už! Vybral z vrečka fajku, vrečko s tabakom a zápalky. Položil ich na bütľavú kladu. Aby vyprázdnil pripálenú fajku, poklepal ňou len zľahka po dutej klade. Ozval sa akýsi divný hlas. Čert odskočil až na koniec klady a zabrblal. Aha! Čosi sa mu nepáči! pomyslel si Mižečka. Uvažoval a napchával fajku. Zapálil si a husto z fajky zadymil. Čert znovu zabrblal.

Mižečka si ani nevšimol, kedy sa čert stratil. Vstal z klady a išiel svojou cestou, potáhol z fajky, za čertom sa neobzeral, aby čím skôr prišiel domov a znovu uvidel svoje deti a ženu. Zajtra zájde za popom spovedou svoju hriešnu dušu očistiť.

Ej, budem ja veru čestný život viesť! prijal pevné rozhodnutie.

Podľa Čornanina z r. 1959
porozprával Andrej Bindzár,
56-ročný, 2003.

Seno

Blížil sa pôst. V krčme u Mendela bude ešte pred pôstom hrať hudba. Kde len zohnať peniaze? Židovi treba za vstupenku na zábavu zaplatiť, uvažovali traja chlapci, boli to už parobci. Dumali, rozmýšľali, nakoniec aj vymysleli plán. Vezmú reťaze, z poľskej strany Beskýd prinesú seno a vstupné zaplatia senom! Túto myšlienku vyslovil Vasiľ, jeden z trojice chlapcov.

– Dohodnuté! – súhlasili jeho kamaráti Mychajlo a Jurko.

Už za skorého rána sa všetci traja vybrali kraťnúť poľské seno. Idú, na pleciach nesú reťaze, do kroku si pospevujú. Na poliach bol sneh obstojný, no čím vyššie stúpali, tým sa im

viac nohy do snehu zabárali. Najťažšie to bolo pod samotným vrchom, pretože tam boli záveje veľmi hlboké. Kým ich prekonal, skoro dušu vyplúli. Kým prišli na Plašu, boli na smrť unavení. Trochu si oddýchli, potom sa pustili do práce. Najprv udupali sneh, reťaze roztiahli po zemi, potom kmásali seno zo stohov a ukladali každý na svoju kôpku. Vietor fúkal, svišťal, do uší reval, seno z kôpok im bral.

– Ja budem kmásať seno a vy dvaja budete nakmášané seno držať! – rozkázal Jurko spoločníkom.

Horko-ťažko sa im podarilo pripraviť viazanice sena, už len ich bolo treba vyložiť na plecيا a niesť do dediny.

– Ako som viazanicu sena dvíhal, zvířil sa sneh, zdvihol sa mrak, – rozprával Mychajlo. – Zapieram sa a držím viazanicu. V povetrí s ňou čerti tancujú, vykrúcajú ju. Zrazu vietor prestal svišťať, úplne utíchol, – pokračoval v rozprávaní. – Ľudia dobrí! Veď ja sa nachádzam na dvore ruňanského bradatého Slíža! – dokončil svoje rozprávanie Mychajlo o tom, ako nečakane sa skončila jeho výprava za senom.

Zapísal Ján Bodnár z Ruského,
73-ročný, 2003.

Zlatá guľôčka

Ked som bola ešte malá, chodila som s druhými deťmi pásť kravy. Chodila s nami aj staršia pani. Volali sme ju teta Juľa. Raz sme vyhnali kravy hore Bočka horbom do Hríbovej doliny. Kým sa kravy pásli, my deti sme hrali rôzne hry. Teta Juľa sedela v chládku pod krivou brezou a čosi si zašivala. Keď nás hry zmorili, išli sme k studničke napiť sa vody, potom sme si posadali okolo tety, vybrali olovrant a začali jesť. Chlapci sedeli na kmeni starej brezy, ktorú ešte zamlada zohol ťažký sneh k zemi. My dievčatá sme si posadali okolo tetky a začali sme ju prosiť, aby nám porozprávala nejakú rozprávku. A tak teta Juľa začala rozprávať.

Za dávnych čias žil v našom kraji pán, ktorému patrili polia, lúky aj hory s lesmi. V tých horách žilo veľa zveri. V jeseni, keď bola pozbieraná z poľa všetka úroda a odložená na zimu, pán organizoval poľovačky. Pozýval na ne pánov z blízkeho i ďalekého okolia. Kým poslovia pozývali panstvo, pán nášho kraja sa vyšiel do hory pozrieť, kde je zver a či jej je dosť. Prišiel na to isté miesto, kde teraz sedeli deti s Juľou, napil sa vody a sadol si na kmeň brezy, aby si odpočinul. Ako tak sedel, začul:

– Dobrý deň!

Pán odpovedal na pozdrav, ale ako sa pozeral okolo, nikde nikoho nevidel. Čo to je za čudo, že hlas je ľudský, ale nikoho nevidieť?

– Nepozerať sa hore, ale dole!

Pán sa pozrel pod kmeň brezy a uvidel malého človečička.

– Čo si za čudo a čo odo mňa chceš? – spýtal sa pán.

– No, vieš, hora je tvoja, ale zver v nej je moja a ty ju len tak pre zábavu so svojimi hosťami strieľaš, – odpovedal človečičik a pokračoval. – Dám ti jeden návrh. Keď ho dodržíš, i tebe, i mne bude dobre.

– Akýže návrh to je?

– Poď so mnou.

Človečičik sa zohol ku koreňu brezy, čosi vzal do rúk a potrel kmeň brezy. Náhle sa pred nimi otvorili dvere, za ktorými viedli schody hlboko pod zem. Schody ich dovedli do veľkej jaskyne, kde všade bolo uložené zlato a rôzne veci vyrobené zo zlata. Potom človečičik povedal pánovi:

– Keď nebudeš pre zábavu loviť moju zver, dám ti zlatú guľôčku a vždy si budeš môcť nabráť toľko zlata, koľko potrebuješ. Ale pamätaj, guľôčka slúži len dobrému človeku!

Pán dohodu prijal. Nadišiel čas poľovačky, no pán zrušil svoje pozvania, a tak sa panstvo nadarmo na poľovačku chystalo.

Pán sa zmenil a dobre sa mu darilo. Postavil novú cerkov, školu a svojim ľuďom pomáhal. Susední páni sa chceli dozvedieť, čo sa u nášho pána deje. Najprv poslali chlapov, aby u neho pracovali a dozvedeli sa pravdu. Nikto im však nič nepovedal, lebo ani ľudia nepoznali pravdu. Pán mal dcérku, tak susední páni poslali maliara, aby namaľoval jej obraz a tváril sa, že sa s ňou chce oženiť. Maliar bol mladý a pekný, panské dievča sa doňho zamilovalo. Maliar postupne dievča uprosil, aby sa od otca dozvedelo, odkiaľ má svoje bohatstvo. Pán svoju dcéru veľmi ľúbil, a preto jej nakoniec svoje tajomstvo prezradil. Keď sa to dozvedel maliar, hneď išiel odnieť správu svojim pánom. Susedia sa rozhodli napadnúť nášho pána a zlatú guľôčku mu vziať.

V tom čase boli v každej dedine od večera do rána dvaja chlapi na stráži. Ak by niekde horelo, mali organizovať pomoc. Mali varovať ľudí, ak by prišiel nepriateľ. To sa teraz stalo. Chlapi zazvonili na poplach, ľudia pobybiehali z domov pred cerkov a dozvedeli sa, čo sa deje. Od pána dostali príkaz opustiť dedinu a utekať ďaleko do hôr. Pán so svojou rodinou odchádzali poslední. Ubezpečil sa, že za ním už nikto nejde, položil guľôčku pod brezu a išiel za svojimi ľuďmi.

Jeden z nepriateľových ľudí išiel potichučky za pánom a videl, ako pán niečo trblietavé ukladá pod brezu. Začal tú trblietavú vec hľadať. Hľadať začali aj ďalší ľudia z jeho družiny, avšak nič nenašli.

Od toho času chcelo veľa ľudí zbohatnúť bez práce. Chodili pod brezu hľadať zlatú guľôčku. Nikto nič nenašiel, ale pod brezou už nerástla tráva a ani doteraz tam žiadna nerastie. Možno sa nájde človek s dobrým srdcom, ktorému človečičik ukáže zlatú guľôčku.

Aj my deti sme často sedeli pod krivou brezou, prehrabávali piesok a kamienky v nádeji, že nájdeme zlatú guľôčku.

Napísala Anna Žovninová,
80-ročná, 2021.

Oboroh

Oboroh je jednoduchý štvorboký prístrešok na ukladanie sena. Na štyroch stĺpoch je zavesená posuvná, slamou pokrytá strecha, ktorá sa môže po nich zdvíhať alebo spúšťať. Pred ukladaním sena sa strecha zdvihla a po uložení sena do oborohu sa strecha spustila na seno. Tak bolo chránené proti vlhkosti, búrkam a dažďu. Jeden takýto oboroh kedysi stál na samom beskydskom hrebeni. Toto miesto nazývali Šalnyk.

Počas senokosov dedinčania pokosili lúku, no výhodnejšie, ako voziť seno na vozoch, bolo uložiť ho do oborohu, počkať na príhodný čas v zime a odviezť ho do dediny na saniach. V tých časoch dedinčania ešte nemali vhodné vozy, ktoré by mohli použiť na krivolakých a strmých horských cestách.

Prišla jeseň. Muž prezývaný Cicka z dediny Smerek zo severnej strany Beskyd sa vybral na juh do dediny Ruské. Ešte nestihol vyjsť na Šalnyk, keď sa ozval šum lesa. Na horskom chrbte už zahučali hory, husto sa rozpršalo. Cicku trochu zarmútila zmena počasia, no keď zbadal oboroh, potešil sa. Chvíľu stál pritúlený v jeho zátiší a čakal, kým sa počasie umúdiri. No s dažďom začala na hory sadať hmľa. Cicka sa rozhodol vyliezť na oboroh a na ňom prečkať zlé počasie. Dážď neprestával, začalo sa zmrákať. Mužovi neostávalo nič iné, ako prenocovať v oborohu. Zahrabal sa hlbšie do sena a zaspal.

Zatiaľ čo Cicka sladko spal, okolo oborohu sa odohrávala dráma. Medveď napadol čriedu divých sviň a jednu svojimi labami roztrhal. Črieda to medveďovi nedarovala a vrhla sa naň. Keď medveď zbadal presilu, dal sa pred prenasledovateľmi na útek. Pribehol k oborohu a po stĺpe naň vyliezol. Keď už bol v bezpečí, začal sa so sviňami zahrávať. Z bezpečia zhadzoval na rozhnevané divé svine seno. Svine krúžili okolo oborohu, ale k medveďovi sa dostať nemohli.

Cicku zobudil divoký rev. Akási ťažoba drvila jeho nohy.

Čo sa tu deje? Kde to som? uvažoval Cicka. Bol uväznený pod senom. Pohnúť sa nemohol. Prečo je toľko kriku okolo oborohu? Premáhal ho strach.

Zrazu ktosi nabral veľkú náruč sena. Cicka ostal odkrytý. Prekvapený Cicka sa pozeral na medveďí chrbát. Ten s veľkou rozkošou krmil svine senom z oborohu. Svine okamžite rozhádzali seno okolo. Prestrašený Cicka tak prudko štuchol do medveďovho chrbta, že ten sa zosunul z oborohu medzi svine. Rozzúrená črieda sa v tej chvíli vrhla na medveďa a roztrhala ho.

Cicka si zachránil život a svine zase pomstili člena svojej rodiny.

Zapísal Ján Bodnár,
73-ročný, 2003.

Buchlak silák

Ivan žil na vyšnom konci dediny. Bol to človek mohutného vzrastu, zdravý, mužný, neskutočne silný. Svoju silu neraz preukázal pri ťažkej práci.

Jedného dňa Ivan zašiel do krčmy. Posedel s chlapmi a opil sa. Prišiel domov, ale ako sa snažil, tak sa snažil, akosi sa mu nedarilo otvoriť dvere. Pohrozil im a zahnal sa rukou:

– Prečo sa neotvárate!

Raz udrel rukou do dverí ako buchlakom a dvere sa rozleteli. Od toho času ho ľudia nazývali jednoducho Buchlakom, aj keď jeho meno bolo Ivan K...

Buchlak v lese

Z rozprávania sa vie, že keď Buchlak stavil chalupu, drevo potrebné na stavbu nanesil z lesa na svojich pleciach. Popravde treba dodať, že do lesa nebolo až tak ďaleko. Buchlak postavil zrub, no na dokončenie stavby mu chýbali vence, ktorými sa dokopy zväzovala konštrukcia celej budovy. Vence dočasne slúžili ako základný prvok strechy, po rusínsky dachu. Vhodné drevo v blízkom lese nerástlo, a ak aj nejaké vyrástlo, to sa na vence nehodilo.

Jedného dňa zapriahol Buchlak svoje býčky do voza a šiel priviezť drevo, ktoré si predtým v lese pripravil. Jedle, aké potreboval na vence, rástli len za Beskydami, za Vušalovým Čertežom na poľskej strane. Miesto to bolo vonkoncom neprístupné. Drevo bolo treba ťahať do strmého kopca, pretože na druhej strane bol hlboký nepriechodný potok.

Poľskí lesníci spozorovali krádež dreva, preto tú časť lesa neustále strážili. Zaujímalo ich však aj to, ako zlodej vyťahne drevo do takého strmého kopca. Ukrytí sledovali, čo sa bude diať. Keď sa Buchlak dostavil na miesto, nechali ho nerušene pracovať. Divili sa, keď zbadali, že telihu otočil k svahu. Buchlak naložil hrubší koniec jedle na telihu, omotal reťaz okolo dreva, potom chytil tenký koniec kmeňa, ktorý sa mal vliecť po zemi, podvihol ho na plece a zakričal na býčky:

– Ča, Keša! – a potlačil telihu za býčkami proti prudkému svahu. Takýmto spôsobom vyviezol všetko drevo na hrebeň, kde ho naložil na voz. Udivení lesníci zlodeja Buchlaka nechali na pokoji. Ak je taký silák, nech si drevo pokojne odvezie domov.

Buchlak a vlk

Raz sa Buchlak vybral v zime cez Beskydy na poľskú stranu. Išiel do Majdanu niečo na trh nakúpiť. Majdan je dedina v Poľsku, no za starých čias patrila spolu s celou Haličou Rakúsko-Uhorsku. Cesta do Majdanu a späť nebola počas leta až taká náročná. Túto cestu prekonal Buchlak veľakrát. Prečo by ňou nešiel aj teraz pred Vianocami? Potreboval kúpiť niečo pre svoje dcéry, pre ženu, ale i kožu na krpce, aby bolo čo na nohy obuť.

Cez Beskydy sa chodilo vyšliapaným chodníkom. V zime bolo najťažšie prekonať Moholicu. Tak sa nazýva sedlo v Beskydách. Moholica je medzi dvoma vrchmi. Po pravej strane je strmý svah, po ľavej strane je taký istý strmý svah. Keď napadá veľa snehu, uhnúť z cesty sa dá len ťažko. Buchlak sa s plným batohom vracal z trhu. Mal pred sebou najťažší úsek cesty, výstup na Moholicu. Vietor neustále zavieval stopy a chodník sa stratil. Popritom, ako stúpал k sedlu, snehu stále pribúdalo. Buchlak pomaly, krok za krokom, zdolá-

val zasneženú cestu a približoval sa k jej vrcholu. Cesta začala byť náročnejšia a Buchlak meškal. Na sedlo vyšiel, až keď sa už zmrákal. Tu na cestičke sedel vytrvalý vlk a čakal na svoju korisť. Obísť ho nebolo možné.

– Ty ma tu čakáš, ty starý vlk, rozhodol si sa so mnou tu porátať! – povedal si Buchlak. Nebol však človekom, ktorý by sa len tak zľakol. Stáli proti sebe a vyčkávali. – No čo, uvidíme, kto z koho! – povedal si Buchlak.

Potvoru však nebolo čím odohnať. Vlk sa priblížil na niekoľko krokov a vyceril svoje zubiská. Buchlak dlho nerozmýšľal. Zhodil z pliec gubaňu a chránil sa ňou pred vlčími zubami ako štítom. Vlk zaujal bojový postoj. Buchlak sa k nemu pomaly priblížil. Keď prišiel do bezprostrednej blízkosti, vlk skočil na svoju korisť. Už bolo neskoro rozmýšľať nad tým, akú chybu spravil a akú korisť si vybral. Mohol len ľutovať, že sa nachádzal na tom istom mieste ako Buchlak. Vlkovi nebolo pomoci. Buchlak ho čakal s pripravenou gubaňou. Omotal ju okolo vlka, pevne zaviazal, prehodil si ju aj s vlkom cez plece, do ruky vzal batoh s nákupom a šiel domov. Na pleciach mu pribudla záťaž, no teraz už cesta viedla dole, išlo sa mu ľahšie. Snehu ubúdalo a chodník v lese nebol zafúkaný.

Buchlak prišiel domov, vlka priviazal k hruške a sám išiel spokojne spať. Keď sa ráno zobudil, pochválil sa pred svojimi bratmi, že živého vlka na dvore k hruške priviazal. Všetci vybehli na dvor pozrieť si vlka. Ostal však po ňom len kúsok konopnej šnúry visiaci z hrušky, pretože vlk prehryzol šnúru a ušiel. Išiel si hľadať ľahšiu korisť.

Všetky príbehy o Buchlakovi
zapísal Ján Bodnár z Ruského,
73-ročný, 2003.

Zamrznutá dievčina

Dediny Ruské a Smerek oddeľoval iba hrebeň Beskýd. Po ceste však bola vzdialenosť medzi susednými dedinami tridsať kilometrov. Štvrtina cesty medzi nimi viedla po cestičkách a lesných chodníkoch, po ktorých dedinčania chodili kosiť horské lúky a zväžali po nich z Beskýd seno. Jeden chodníček viedol cez Bludný vrch. Jeho názov vznikol z toho, že na ňom ľudia často zabúdli, a aj teraz sa stávalo, že na ňom zabúdli. Na chodníkoch bolo možné stretnúť vlka, medveďa alebo inú zver. Osobitne nebezpečná bola na Bludnom vrchu hmla. Husté mraky, usadené na hrebeni, neraz spôsobili, že Beskydy boli nepriechodné.

Istá dievčina, pôvodom z dediny Smerek, sa pomiatla a vandrovala z dediny do dediny. Tak prešla veľakrát naraz aj cez niekoľko dedín. Počas leta chodila rada cez Bludný vrch hocakým chodníčkom, v zime ho obchádzala cez Cisnu, Majdan, Lisnu a Roztoky. Odtiaľ už nebolo ďaleko prejsť Ruským sedlom – Moholicou do Ruského.

V Ruskom dievčina nemala nikoho, no vždy zakončila svoju cestu tu. Chodila po domoch a chválila sa:

– Stankov Fedor je môj frajer!

Pretože to v hlave nemala v poriadku, dedinčania jej reči nebrali vážne. Hlavne tí mladší sa na jej rozprávaní dobre bavili. Dievčina mala peknú postavu, bola však zanedbaná

a špinavá. Keď sa už chlapci na nej dostatočne pozabávali a pozapárali do nej, vypravili ju domov.

Jedného zimného dňa, keď už bola cestička cez Bludný vrch nepriechodná, išla dievčina z Roztôk do Ruského. Snehu do kopca pribúdalo. Cez sedlo vietor chodník zavial. Dievčina ho prechádzala hladná, aj odev mala úbohý, obnosený a nevhodný do takého počasia. Prešla cez sedlo, ukonaná si sadla, aby si oddýchlá. Len čo si sadla, v tú chvíľu zaspala a na tom mieste zamrzla.

Na druhý alebo tretí deň prišla do Ruského smutná zvesť o smrti dievčiny. Starosta dediny prikázal trom mládencom privieť nebožku do dediny, kde jej mali urobiť pohreb. Chlapci vzali sánky, ale aby zahnali chmúrne myšlienky, kúpili si pálenku a poprosili Buchlaka o pomoc. Hneď sa s ním dohodli.

Do Beskýd išli štyria. Ťahali sánky, kúsok cesty ich sprevádzali susedove deti. Samozrejme, že sa po ceste posilňovali pálenkou. Na miesto prišli chlapci už dosť veselí. Buchlak, tiež už podgurážený, naložil telo na sánky a viezol ho do doliny. Na sedle bol sneh hlboký, sánky doň zapadali, išlo sa ťažko. Vyšli z lesa na pole. Tu už bolo snehu menej a do tvrdej zeme sa sánky nezabárali. Dole svahom sa išlo ľahšie. Chlapcov trápilo len to, že na kosť zmrznuté telo im často skĺzalo zo saní. Pripevniť k sánkam ho nemali čím. Buchlak to vyriešil. Sadol si na sane, mŕtvolu pridržiaval vlastným telom. Sánky sa šmýkali, a aby prekonal ťaživý pocit z mŕtveho dievčaťa za sebou, tak si aj zaspieval. Dievčinu v dedine položili do márnice a postavili k nej stráž. Na druhý deň bol odbavený pohreb na útraty dediny.

Zapísal Ján Bodnár z Ruského,
73-ročný, 2003.

Spor Lica s Majkom

Bol čas senokosov. Gazda Lico pokosil svoju lúku. Pritom sa povadil so svojím susedom Majkom. Susedovi sa zdalo, že Lico pri kosení zašiel príďaleko a kosil aj z jeho lúky. Spor spolu na mieste nevyriešili, preto sa Majko sťažoval na súde, že Lico pokosil aj z jeho lúky. Aby sudca spor vyriešil, išiel sa pozrieť na miesto činu. Tam chcel zistiť, kadiaľ presne vedie medza. Na mieste sa zišlo veľa susedov. Prišiel medzi nich v tom čase už starý Buchlak. Tu niekto z mladých dedinčanov zažartoval:

– Pozrite, sudca ide! Nože, dedo Ivan, ukážte nám, kadiaľ vedie medza!

Pre Buchlaka boli všetci rovní – sudca, inžinier aj prítomní dedinčania. Hneď odpovedal:

– Z vás nikto nevie, kadiaľ vedie medza.

Postavil sa na vybrané miesto a povedal:

– Ja som bol pri komasácii, ja to viem! Tu je medza! – ukázal na miesto, kadiaľ mala viesť hranica medzi susedskými pozemkami.

Inžinier prítomný pri šetrení rozmeral pozemky a dal Buchlakovi za pravdu. Sudca potom vyniesol konečný verdikt:

– Vidíte, ten muž je už starý, ale jeho pamäť a jeho slovo znamená viac ako náš výrok.

Buchlakove dcéry

Buchlak zomrel a zanechal dve dcéry. Staršia dcéra sa volala Nacija a mladšia Marja. Dcéry nevedeli hospodáriť, tak prežívali v núdzi zo dňa na deň. Často hladovali. Jedného dňa hrabala zatúlaná susedova sliepka v ich záhrade. Dievčatá sa pozerali z okna a nahlas uvažovali:

– Keby sme chytili tú sliepku, to by bola hostina! Nie vždy sa pritrafí, aby sliepka hrabala v našej záhrade! – povedala Marja. Nacija nečakala, vyšla z domu, aby sa trochu zahrála so živým tvorom. Začala sliepku vábiť, nakoniec sa stalo, čo ani sama neočakávala. Sliepka sa nechala chytiť a Nacija ju priniesla do domu. Dievčatá začali zvažovať, čo majú so sliepku urobiť. Vyplašená sliepka sa nedala len tak ukryť. Všade, kam ju skryli, kotkodákala. Dievčatá si až teraz uvedomili, aký hriech urobili, aké ich čaká opovrhnutie od susedov a aký bude boží trest za krádež. Vyplašená sliepka nepretržite kotkodákala, bolo treba čím skôr čosi urobiť. Nacija chytila sliepku za hlavu a vykrútila jej krk. Sliepka stíchla. Bolo po nej.

Sliepka sa už varila v murovanej peci pod čelustami, keď začala suseda počítat sliepky. Ako počítala, tak počítala, jedna sliepka jej stále chýbala. Nahlas uvažovala:

– Líška tu nebola, jastrab tu nelietal, ani medzi sliepkami žiaden rozruch nevznikol. To znamená, že sliepku ktosi ukradol!

Rozbehla sa po domoch sliepku hľadať, susedia jej prišli pomôcť. Najväčšie podozrenie padlo na Buchlakove dievčatá. Susedia išli k Buchlakovi, ale chalupa bola zavretá. Nazerali do chalupy oknom, ale po sliepke nebolo ani stopy. Aby videli do pece, museli by pozerat cez štítové predné okno. Štítová stena bola tesne nad podmytým brehom. To nezabránilo horlivým vyšetrovateľom postaviť k nej rebrík. Z neho uvideli sliepku v peci. Susedia začali súdiť, vynášať nehodné reči a výroky, vyhrážať sa strašnou bitkou. Dievčatá sa zľakli a rozhodli sa ujsť z domu. Nacija sa skryla v maštali pod žlabom, z ktorého kedysi býčky jedli seno, a ešte sa prikryla kôpkou bukového lístia. Marja ušla cez sad k potoku krytému bukmi. Potokom ušla až do lesa. Neskôr keď trma-vrma pominula, aj Nacija ušla do lesa. Po troch dňoch našli pastieri Naciju obesnú na buku. Neuniesla ťaživú situáciu. Starosta obce vybral dedinčanov, ktorí mali priniesť nebožku. To sa neobišlo bez problémov, pretože podľa zvyku nikto nesmel prísť do kontaktu s obescom. Obesená nesmela prísť ani do kontaktu s časťami voza. Dedinčania starostovo nariadenie vykonali tak, že do voza narúbali brezové prútie, voz zatiahli pod buk, aby nebožka spadla rovno do stredu voza. Potom ju ešte prikryli brezovým prútím. Nebožku priviezli do dediny, no nenašiel sa nikto, kto by ju zložil z voza. Okrem toho, že išlo o samovrahyňu, telo po troch dňoch nepríjemne zapáchalo. Dedinčania ťažko prekonávali poveru. Poschádzali sa ľudia z celej dediny. Celú vec posudzovali rôzne, kým neprišla stará Jankajka. Vyčítala zhromaždeným:

– Ľudia, je to predsa kresťanka!

Sama začala ťahať telo z voza za nohy.

– Nože pomôžte! – dožadovala sa pomoci.

Dedinčania jej pomohli zložiť telo z voza. Zabudli na poveru a spravili všetko, čo žiadali dobré zvyky. Naciju dôstojne pochovali. Marja sa ešte celý týždeň túlala po lese. Živila sa len lesnými jahodami a bukovým lístím. Po týždni sa vrátila do dediny. Potom ju zamest-

nal sused Pastrnak ako slúžku. Miesto, kde zahynula Nacija, dedinčania zďaleka obchádzali. Keď museli ísť okolo tohto hriješneho miesta, hádzali na znak obete raždie na kopu a toto miesto nazvali Šibeň – Juda. Tak skončili Buchlakove dcéry.

**Porozprával Michal Kirňak,
82-ročný, 1995.**

Uhliar

Na začiatku dvadsiateho storočia dosiahli Rušťania významný hospodársky pokrok. Dôkazom toho bolo stodvadsať hektárov poľa a štyristo hektárov lesa, ktoré kúpil spolok Rušťanov od zemepána Koreliča a jeho matky Marje. Na zakúpenom majetku sa dedinčania snažili dopestovať čo najviac plodín, preto v nižších a stredných polohách les vyrúbali, urobili z neho polia a pasienky, snažili sa zvyšovať úrodnosť pôdy. Na vrchoch, kde sa pôda na pestovanie obilia už nehodila, niektorí noví vlastníci les predali. Kupci dali les vyrúbať a z dreva nechali páliť drevené uhlie, ktoré výhodne predávali. Tak spravili aj Kirňakovci. Svoj les pod horou Kruhľak, miestne nazývanou Sviňarky, niekedy v dvadsiatych rokoch minulého storočia počas jednej zimy vyrúbali. V máji, keď sa sneh pod Beskydami ešte neroztopil, prišla do Ruského uhliarska rodina. Pochádzala z Marmaroša. Boli to Huculi. Kirňakovci ich najali na spracovanie dreva.

Muž a jeho v tom čase tehotná žena prišli s tromi deťmi. Dcéra mala šesťnásť rokov, chlapci desať a dvanásť. Žena a deti sa mali zdržiavať v dedine, kým muž nepostaví uhliarsku kolibu a nepripraví všetko potrebné na život a prácu v lese. Na druhý deň po príchode do Ruského šiel uhliar do lesa. Sprevádzal ho Mychajlo Kirňak, aby mu ukázal budúce pracovné miesto. Miesto sa uhliarovi zapáčilo. Plocha na prvý pohľad vyzerala ako veľký amfiteáter.

Roklina sa od východu, severu a západu zvažovala do jedného miesta. Na vrchole bola obtočená vencom zo snehu. Zatiaľ čo v hornej časti rúbaniska boli kmene stromov zasypané snehom, v dolnej časti rokliny už kvitli kvety. V mieste, kde sa svahy rokliny zbíjali z troch strán, bol prameň. Tu začína svoju cestu jeden z najväčších prítokov Cirochy. Celá veľká roklna nad prameňom bola pokrytá zrúbanými kmeňmi. Bolo tam viac ako tisíc kubických metrov dreva.

Skúsený uhliar zhodnotil množstvo dreva, ktoré bude mať spracovať. Premyslel si, ako ho rozdelí na časti pre jednotlivé míle. Z množstva dreva mu vyšlo, že bude potrebné postaviť šesť míľ. Prameň bol výdatný. Voda mala postačiť na osobnú spotrebu aj na hasenie vyhorených míľ. Míle bolo potrebné postaviť do radu vedľa potoka poniže prameňa, kolibu zase bokom od míľ, na bezpečnom mieste. Miesto muselo byť prístupné pre furmanské vozy, ktoré mali odvážať vyrobené drevené uhlie. Po dôkladnej obhliadke miesta uhliar prikrčil k stavbe koliby.

Postavil ju za tri dni. Bola to jednoduchá trojboká jednopriestorová stavba z bukového dreva. Pred kolibou bolo ohnisko, na ktorom sa udržiaval oheň. V čelnej stene bol otvor, cez ktorý prúdilo z ohniska do koliby teplo. Bočné steny boli pokryté bukovým lístím

a vrstvou hliny. V jednej bočnej stene boli dvere. Vybavenie koliby bolo jednoduché. Lôžko na spanie tvorila vrstva slamy prikrýta plachtou. Ako prikrývky slúžili plachty zo zrebného plátna, hune alebo gubane.

Životné podmienky uhliarovej rodiny v kolibe postavenej vysoko v horách neboli jednoduché. Ak mraky zaľahli na Beskydy, ani za dva týždne sa slnko na oblohe neukázalo. Bol to raj divých sviň, jeleňov, vlkov a medveďov. Ľudia sem chodili len vtedy, keď kosili horské lúky, aj to obozretne. Počasie v máji nebolo ešte veľmi príjemné. Často padal dážď so snehom, noci boli mrazivé, preto aj odev uhliarskej rodiny musel byť primeraný ťažkým horským podmienkam. Bielizeň bola ušitá z domáceho ľanového plátna. Uhliar si na ňu obliekal chološne a huňku. Navrch si dával teplú gubaňu. Nohy si ovíjal až po kolena vlnenými onucami. Ako obuv slúžili krpce. Ženský odev bol z rovnakého materiálu. Tvoril ho podolok a huňka. Odev dopĺňala chustka. Ženská obuv bola rovnaká ako mužská. Uhliari sa stravovali tak ako ostatní dedinčania. Po potraviny chodili do dediny alebo im ich dovážali furmani. Nevyhnutnou súčasťou stravy bola slanina, ktorá pri ťažkej práci dodávala uhliarovi silu.

Keď uhliar pripravil bývanie pre rodinu a nastahoval ju do koliby, pustil sa do práce na míľach. Upravil miesto pre každú míľu, pripravil drevo, pokáľal ho, potom začal stavať samotné míle. Siahovicu ukladal do tvaru kužela. V strede míle nechal komín. Vnútri pripravil vatru, ktorá mala míľu rozhorieť. Míľu potom zakryl vrstvou lístia a vrstvou hliny. Keď sa míľa rozhorela, uhliar pravidelne kontroloval, či horí rovnomerne. Jednu míľu postavil približne za týždeň. Keď bol s ňou hotový, zapálil ju. Horela plameňom len krátky čas. Potom ju uhliar uhasil a už len tlela. Neskôr sa pustil do stavby ďalšej, na ktorej sa opakovala rovnaká práca. Vznikol celý rad míľ, ktoré postupne dohorievali. Čím dlhšie tleli, tým kvalitnejšie bolo uhlie. Nakoniec uhliar míľu uhasil a uhlie naložil do vriec. Vrecia s uhlím vozili furmani na železničnú stanicu do Stakčina, kde sa nakladali na vagóny a odvážali sa.

Čas bežal. Keď mala uhliarova žena rodiť, chlapci zbehli dole do dediny po pôrodnú babu, ktorá bývala na hornom konci dediny v poslednej chalupe. Volali ju Kičovka. Pomohla na svet mnohým novorodencom. Mnohých zavinovala, no vždy musela za svojou prácou bežať smerom dole do dediny. Teraz musela, naopak, zdolať cestu hore, až pod samotný horský hrebeň. Približne tri kilometre bežala do kopca. Div jej srdce nevyskočilo z hrude, pichalo ju v boku. Keď dobehla do koliby, nemohla chytiť dych. Po krátkom odpočinku sa nadýchla a pustila sa do svojej práce. Kičovka bola zdatná žena. Pomohla uhliarovej žene pri pôrode a ešte dva týždne chodila holúbätko prebaľovať. Rodina sa rozrástla, v kolibe už bolo pre ňu málo miesta, preto uhliar rýchlo postavil oproti, na druhej strane buka, ďalšiu kolibu.

V horách, kde kraľoval prales, všade, kam sa človek pozrel, bolo drevo. V takom prostredí a v takej dobe sa vyrábalo všetko z dreva. Drevený bol riad, taniere, misy aj koryto, v ktorom kúpali dieťa. Uhliarska rodina tu žila, pracovala a vychovávala dieťaťko až do neskorej jesene. Keď prišla zima, žena s deťmi odišla domov, do svojho kraja. Uhliar ostal v kolibe sám skoro celú zimu. Odišiel, až keď dokončil v lese svoju prácu.

**Zapísal Ján Bodnár z Ruského,
73-ročný, 2003.**

Krstná

Prezývali ho Jabčanka. Bol to chlapec z chudobnej židovskej rodiny. Svoju mladosť prežil na dedine. Keď skončil školu, stal sa obchodným agentom. Za svojimi obchodmi chodil po širokom okolí. Na jednej z obchodných ciest zavítal do dediny neďaleko Mučkačeva. Tu sa zalúbil do jedného dievčaťa. Ani Jabčanka nebol dievčaťu ľahostajný. Bol tu však problém. Dievča bolo rímskokatolíckeho vyznania, a on bol žid.

Problém bol na prvý pohľad neriešiteľný, ich viery nepriali ich vzťahu. Čo by však nepravil muž pre svoju lásku? Aby sa mohol Jabčanka o dievča uchádzať, rozhodol sa nechať sa pokrstiť. Uskutočniť tento zámer však nebolo jednoduché. Rímskokatolícka cirkev Jabčankovi krst nepovolila.

– Skúsím to znovu, – nevzdával sa Jabčanka. O krst sa pokúsil znovu v rodnej dedine na gréckokatolíckej fare. Mal šťastie. Miestny kňaz s krstom súhlasil.

Jeho krstná matka si po päťdesiatich rokoch na túto udalosť spomínala takto:

Hrabala som seno Pod Kyčarou na cirkevnom pozemku. Pribehlo akési decko a hovorí mi:

– Pán prevelebný odkazuje, aby ste hneď prišli na faru.

Nechala som hrable na poli a hneď som bežala na faru. Mala som vtedy sedemnásť rokov. Na fare ma už čakali pán prevelebný Kavčák, kantor Jurko Pavco a žid Jabčanka. Až tu som sa dozvedela, o čo ide. Išlo o Jabčankov krst. Poprosili ma, aby som sa stala jeho krstnou matkou. Krstným otcom bude ďak. Krst treba uskutočniť hneď, bez náležitej prípravy. Súhlasila som, i keď som bola od Jabčanku mladšia. Pokrstili sme ho rýchlo, bez problémov, no nejaké následky sa neskôr predsa len prejavili. Boli i nepríjemnosti. Židia sa o krste člena ich spoločenstva dozvedeli a obviňovali nielen mňa, ale vyhrážali sa aj mojej matke, pretože som Jabčanku odriekala. Jednej zimy som sa vybrala do Veľkého Berezného. Mrzlo, od Užka pofukoval studený vietor. Premrzla som, skrýť sa nebolo kde. Pri železničnej stanici stál akýsi drevený domček, v ktorom sa svietilo a kúrilo.

Zájdem tam, pomyslela som si. Zaklopala som a vošla do domčeka. Pozdravila som:

– Dobrý deň!

Zrazu som zistila, že som sa dostala do dielne obuvníka, staršieho brata môjho krstňaťa Jabčanku.

– Prepáčte, že vás zdržiavam, ale je mi veľmi zima. Prosím, len sa trochu ohrejem a pôjdem, – poprosila som.

– Len sa ohrej, dievčatko. A odkiaľže si? – opýtal sa obuvník.

– Som z Ruského, – odpovedala som.

– Poznáš Ferkovu Marju? – zadíval sa na mňa uprene.

– Áno, poznám. Je to moja suseda, – zaklamala som a spravila prvý krôčik späť. Neprižnala som, že tá Marja som ja.

– Zabijem ju, keď ju dostanem! Ja jej ukážem žida krstiť! – vyhrážal sa nahnevany obuvník a zosilnil údery kladivom po kopyte. Potichu som spravila ďalšie kroky späť. – Ona sa opovážila môjho brata krstiť! – rozčuľoval sa ďalej.

Chytila som kľučku dverí.

– Buďte zdravý! – povedala som a vybehla som z dielne do zimy rada, že sa pre mňa toto stretnutie neskončilo horšie.

Jabčanka šťastne prežil vojnu. Po vojne sa mu zachcelo pozrieť sa do rodného kraja. Prišiel do dediny so svojou ženou a dvanásťročnou dcérou. No v dedine už nežil žiaden jeho príbuzný. Niektorí zomreli, iní zahynuli v koncentrákoch. Židia tu už neboli, ale ak by aj boli, neprijali by ho, pretože opustil ich spoločenstvo. Jabčanka nakoniec navštívil jediného blízkeho človeka v dedine, svoju krstnú matku. Krstná matka bola oveľa mladšia od svojho krstňaťa. Táto nezrovnalosť padla do oka Jabčankovej dcéry.

– Taká mladá a krstná matka? – nezdržala sa dcéra a hneď sa spýtala: – Tato, ako vás mohla odriekať krstná matka, keď je od vás mladšia?

– Vtedy sa aj takéto veci stávali, – odpovedal Jabčanka neisto. Dcéru však takáto odpoveď neuspokojila. Z jej popudu prišli navštíviť otcovu rodnú dedinu, zaujímal ju ich pôvod aj rodokmeň, preto sa vytrvalo stále na niečo vypytovala.

– Tato, kedy sa pôjdeme pozrieť na cintorín? – pýtala sa otca. Otec však na jej otázky odpovedal vyhýbavo. Každou otázkou ho dcéra privádzala do pomykova. Svoj pôvod tajil. Ísť ukázať nejaký cudzí hrob na kresťanskom cintoríne považoval za nečestné a ukázať hroby svojich rodičov na židovskom cintoríne by znamenalo prezradiť rodinné tajomstvo. Nepríjemné bolo otvárať utajované stránky svojho života pred dcérou. Bol bezradný. Panebože, ako len vyjsť z tejto nepríjemnej situácie? uvažoval Jabčanka. Išli sa spolu pozrieť hore dedinou na miesto, kde kedysi stál Jabčankov rodný dom. Na vojnou zničenú dedinu bol veľmi smutný pohľad. Míňali ruiny a spáleniská. Poškodených domov, v ktorých ešte žili dedinčania, bola ani nie celá štvrtina. Jabčankov dom zhorel, ale susedov dom ostal stáť. Bola nedeľa a susedia pripravovali akúsi hostinu. Keď prišiel Jabčanka s rodinou do dvora, susedia ho hneď spoznali, potešili sa a pozvali ho na hostinu. Susedia čakali kmotrov, v cerkvi krstili dieťa. Jabčanka s radosťou pozvanie prijal, hneď začal aj pomáhať pri príprave oslavy. Odpovede na dcérine nástojčivé otázky odložil aspoň na nejaký čas.

Jabčanka s manželkou a dcérou prenocovali u susedov a skoro ráno celá rodina dedinu opustila.

Porozprávala Mária Pirošová,
74-ročná, 1995.

Nirka figliar

Nirka a Jankel'

V dedine žilo niekoľko židovských rodín. Židia boli šikovní obchodníci a remeselníci, ale v poľnohospodárstve sa veľmi nevyznali. Gazdovaniu sa na svojich, často len nedávno získaných pozemkoch priúčali. Nirka bol figliar a svojim židovským susedom rád niečo vyviedol.

Žid Jankel' musel rád-nerád zapriať voly do voza, lebo potreboval priviezť z lesa drevo. Zapriahal a zapriahal, ale zapriať sa mu nepodarilo, pretože nevedel ako. Našťastie sa pritrafil Nirka, ktorý išiel práve hore dedinou.

– Nože, Andriju, buďte taký dobrý, pomôžte mi zapriať voly do voza, lebo ja neviem ako, – priznal sa a poprosil o pomoc Jankel.

Nirka voly ochotne zapriať a išiel si ďalej svojou cestou. Jankel viedol voly hore cestou. Voly však akosi nechceli záprah ťahať. Prezrel záprah, ale na chybu neprišiel. Jankel stretol po ceste ďalšieho suseda.

– Fedor, nože pozrite, čosi nie je dobré. Voly mi nechcú ťahať voz, len si akosi hrdo hlavy nesú, – sťažoval sa.

Sused Fedor pozrel záprah a povedal:

– Bodaj by neniesli hrdo hlavy. Voly sa dusia, nemôžu dýchať, preto dvíhajú hlavy hore! Jankel, Jankel, veď ty si jarmo naopak otočil! – vyčítal mu.

– Veď to nie ja, to Nirka zapriať voly a zo mňa hlupáka urobil! – pohoršoval sa Jankel nad Nirkovou zlomyselnosťou.

Nirka a Chapko

Žida Weisbergera Herška v obci prezývali Chapko. Raz viezol seno z horskej lúky. Viedol gazdovský voz naložený senom nad takým prudkým svahom, že bolo potrebné kolesá voza nielen zabrzdíť, aby sa neklzali, ale ich aj ovinúť reťazou. Reťaz mala zväčšiť trenie a ešte viac dole svahom spomaliť voz. Zastavil kone a obzeral sa po nejakej pomoci. Cesta pretínala Nirkovu lúku. Nirka na nej práve sušil seno.

– Nože, Andriju, zahamuj mi koleso! – zakričal Chapko na Nirku. Ten prerušil prácu a prišiel k záprahu. Vzal reťaz, zohol sa pod voz, zaštrngal reťazou a hlásil Chapkovi:

– Hotovo, je zahamované!

Chapko pred vozom chytil dyšeľ oboma rukami. Bičom koňom naznačil, aby sa opatrne pohli.

– Hijó, moje!

Kone sa pohli dole svahom. Voz sa zrazu začal rozbiehať. Kone sa s námahou snažili voz pribrzdiť, postroj na ich šijach sa napol. Dyšeľ sa Chapkovi vytrhol z rúk a vysoko sa zdvihol. Nebrzdený voz sa rútil dolu svahom. Chapko stihol v poslednej chvíli odskočiť a zdesený zakričal na Nirku:

– Bilase, Andrijku! Brzda sa polámala!

– Žiadna brzda tam nebola, – povedal si zlomyselník Nirka sám pre seba s úškrnom.

Škoda, ktorú jeho sused utrpel, ho nemrzela.

Nirkove voly

Nirka bol známym pašerákom. Prepravil cez poľskú hranicu kadečo. No prehnáť cez hranicu voly nebolo také jednoduché. Tie sa nedali len tak skryť. Nirka hnal voly z Poľska. Najprv musel prekročiť Beskydy, potom cesta viedla lesom, pod lesom sa začínalo pastvisko. Na pastvisku stretol pastiera.

– Andriju, skadiaľ vediete voly? – spýtal sa ho zvedavý pastier.

– Nevidíš, kde majú zadky moje voly? – odpovedal Nirka múdro otázkou. Nemal dôvod vysvetľovať, odkiaľ pochádzajú jeho voly.

Pastier si čerstvú správu nenechal len pre seba. Nirka pár volov predal na jarmoku, ale zvest o jeho voloch išla svetom. Česká finančná stráž sa dozvedela, že Nirka pár volov previedol cez hranicu a nelegálne ich predal na jarmoku. Financi Nirku zadržali a za pašeráctvo ho dovedli k humenskému súdu. Na súde sa začalo súdne konanie.

– Koľko ste mali volov? – spýtal sa sudca Nirku.

– Dva, – odpovedal Nirka tak, ako bola pravda.

– Koľko volov ste na jarmoku predali? – znela ďalšia otázka.

– Dva, – znovu odpovedal Nirka.

– Koľko volov máte doma? – spýtal sa sudca tretíkrát.

– Dva, – odpovedal Nirka pravdivo.

Sudca uvážil, že s takým hlupákom nedovedie rozhovor do konca, preto súdne konanie ukončil bez vynesenia rozsudku. Spokojný s výsledkom bol, samozrejme, aj Nirka. Dediť sa zase bavila na tom, ako Nirka prechytráčil sudcu.

Porozprával Pavel Vasko,
66-ročný, 1993.

Prasa a jeho redija

Senokosy už pokročili. Kosili sa už aj najvyššie položené lúky v Beskydách. Žiga kosil na Šalnyku. Medza jeho lúky bola presne na štátnej hranici. Na poľskej strane kosili svoje lúky ľudia z dediny Smerek.

– Daj, Bože, šesť, sused, – pozdravil Žigu muž zo Smereka.

– Daj, Bože, i vám, – odpovedal Žiga na pozdrav.

– Ako sa vám darí? – spýtal sa Smerečan.

– Ďakovať Bohu, akosi to ide, – pokračovali v nezáväznom rozhovore. Smerečan medzi rečou nadhodil, že má na predaj prasiatko. Žigu informácia zaujala. Rýchlo sa zjednali na cezhraničnom obchode. Na druhý deň kúpil Žiga od „Poliaka“ malé prasiatko. Bolo lacné. Cena sa ukázala výhodná aj preto, že prasiatku prinesenému z Beskyd sa darilo. Prasiatko priberalo, po čase z neho vyrástla poriadna sviňa. Žiga chcel sviňu predať, pretože peniaze potreboval na poľnohospodársku daň a rôzne veci pre gazdovstvo aj domácnosť.

Žigu znepokojovala len jedna vec – kde vziať rediju. Prasiatko preniesol cez hranicu načierno, potvrdenie nemal. Bez neho sviňu predať nemohol. Krútil sa po dome, v noci nemohol spať. Celé dni rozmýšľal, rozumné riešenie však nenašiel. Zachmúrený sa v nedeľu vypravil do dediny. Možno mu niekto zo susedov v tej veci poradí. Vyšiel na cestu a namieril si to hore dedinou. Pred svojou chalupou sedel Nirka.

– Andriju, čo mám robiť? Stratila sa mi redija od svine! – žaloval sa až s plačom Žiga. Nirka naňho pozrel, porozmýšľal. Žigovej historke o stratenej rediji neveril.

– Tebe sa stratila redija? Nože povedz, od koho si to prasa kúpil! – povedal Nirka takým hlasom, že sa Žiga hneď priznal. – Čo reveš? Zajtra musíš plakať ešte viac pred českými financmi! – Nirka hneď vymyslel plán. – Povieš im, že ti zlodeji ukradli všetky peniaze. Pozajtra k nim pôjdeš znovu. Plakať budeš tak ako za sviňou. Sťažovať sa musíš aj na seba.

Povieš im, že z toho veľkého nešťastia si včera nezbadal, že zloději s peniazmi ukradli aj rediju na sviňu.

Žigovi sa Nirkova rada pozdávala a presne sa jej držal. V pondelok išiel na vyšný koniec dediny do kasárne finančnej stráže štátnej hranice, kde sa s veľkým plačom začal sťažovať na zlodēja, ktorý mu ukradol všetky peniaze. Financ Šebesta spolu so Žigom išli hneď na obhliadku miesta činu, kde financ spravil zápis o krádeži. V utorok sa Žiga na stanici finančnej stráže rozplakal znovu. Tentoraz pre rediju. Znovu išli s českým financom dole dedinou. Žiga nariekal ako za nebožtíkom. Šebesta dobromyselne upokojoval Žigu:

– To je maličkosť, pane Žigo, neplačte! Dáme vám potvrzení, na základě kterého na notářském ouřadě vystaví novou!

Žiga na notárskom úrade dostal na sviňu potvrdenie. Vďaka dokladu predal sviňu legálne. Na tvári mu žiaril úsmev.

Český financ Šebesta prípad nedoriešil, pretože zlodēja Žigových peňazí ešte neodhalil. Vrtalo mu však v hlave, prečo Žiga chodí napriek tomu taký spokojný. Šebesta ďalej sledil, hľadal a nakoniec nesúlal v Žigovom správaní vyriešil. Zistil, že ho Žiga oklamal, prasa kúpil načierno. No aby prípad postúpil súdu, potreboval zodpovedať jednu otázku: Kto radil Žigovi? Nezadlho po tom, čo sa i toto dozvedel od svojho informátora, rovno priznal:

– Necháme to tak, na pána Nirku já nemůžu! – spomenul si na neúspešný súd s Nirkovými volmi financ Šebesta.

**Porozprával Pavel Vasko,
66-ročný, 1993.**

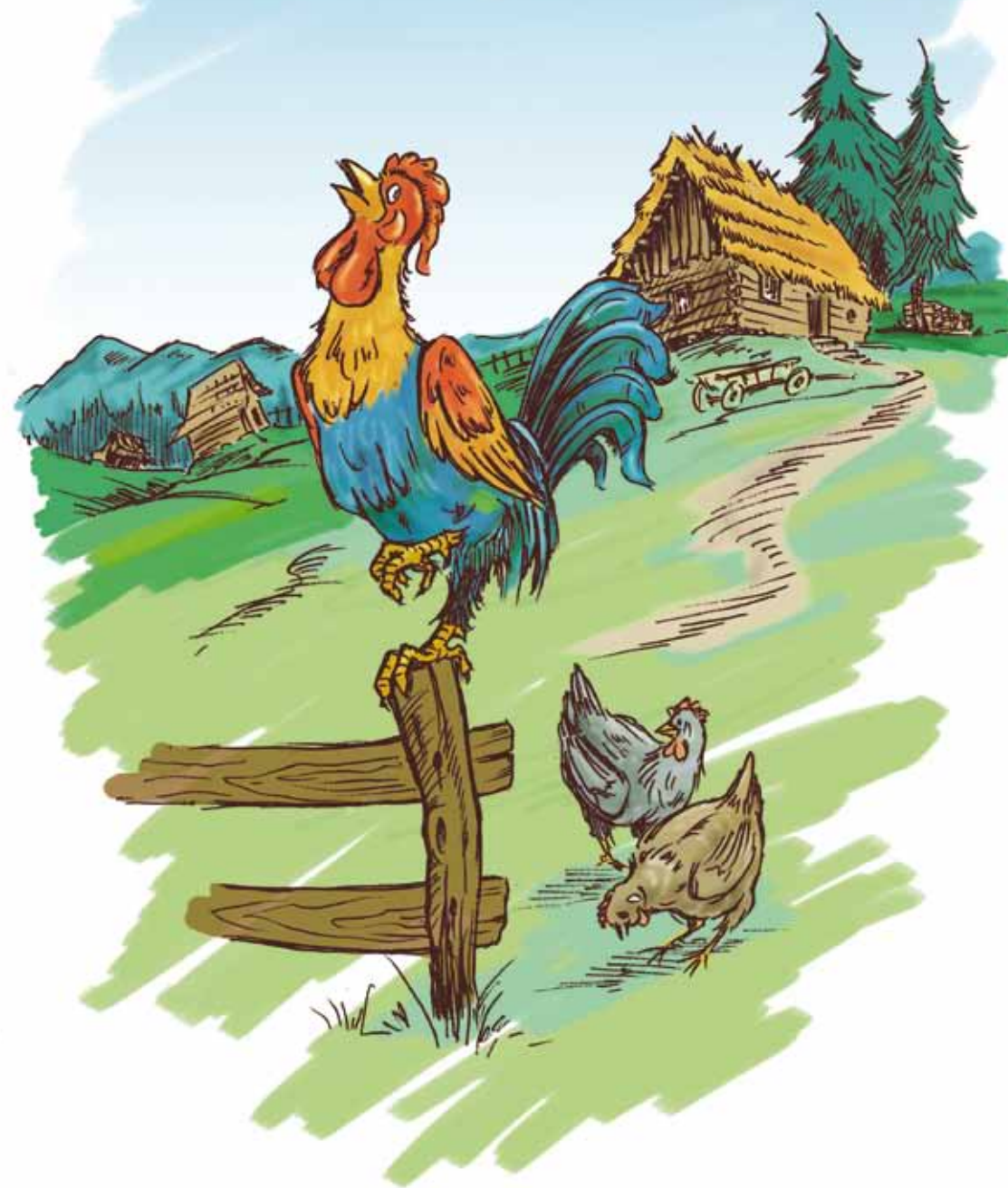
Sliepky

V chudobnom neúrodnom kraji sa nežilo ľahko. Stroľakova žena akosi s biedou prežívala deväť sliepok a kohúta, no hneď ako zišiel sneh a zazelenali sa lúky, oči sa jej rozžiarili. Jej sliepočkám sa darilo, chodili sa pásť, aj kadečo pochytili. Pásli sa a hrabali. Hrabali v šopke, hrabali aj na dvore. Preleteli haluzový plot a našli si cestičku do poľa. Rozhrabávali zem a nachádzali tam toľko chrobače a semien, že aj bez prikrmovania znášali dosť vajec.

Stará Stroľačka zbierala vajcia a ukladala ich na kôpky. Tri vajcia v kôpke predstavovali jednu korunu. Koľko kôpok, toľko korun. Aj židovská obchodníčka Chaja tak počítala. Za tri kôpky vajec dala Stroľačke ľubovoľný tovar.

Tej jari sused Hricko pole dobre pohnojil, vysial semeno a čakal, že mu vyrastú vysoké konope. Konopné plátno bolo potrebné na gači, podolok a plachťanky. Aj deti bolo treba poobliekať.

– Oj, treba, treba. Akoby nebolo treba! – nahlas rozmýšľala Hrickaňa. Už teraz sa tešila na budúcu úrodu. Všimla si, že aj susede Stroľačke sa darí. – Ajhľa, Stroľačka akosi často nosí Chaji vajcia, – závidela Hrickaňa. – Odkiaľže Stroľackin kohút vedie svoj krdeľ sliepok? – sledovala susedine sliepky. – Nože, starý, choď pozrieť pod Jutrinu na naše pole! – nariadila mužovi.

Keď zbadal Hricko, akú škodu narobili Stroľačkine sliepky, hneď sa závišť premenila na zvu. Veď bezočivé sliepky rozhrabali v Hrickových hriadkach semeno. Stroľačka vedela, prečo sa jej sliepky dobre nesú, napriek tomu bola rada, že sa nesú. Nad tým, že robia susedovi škodu, sa nezamýšľala.

Jedného dňa zašiel Hricko do krčmy. Trápil ho výsev v hriadkach, susedove sliepky aj hnev, ktorý medzi susedmi spôsobili. Škoda možno nebola až taká veľká. Bolo by dobré zobrať pálenku, porozprávať sa, odpustiť si a škodu v pokoji vyriešiť, uvažoval. Podgurážený Hricko priniesol domov pálenku, pospevoval si a rozmyšľal, ako pozvať rozhnevaných susedov, ako sa udobriť. Nezdalo sa mu to také jednoduché, no napadlo mu, že ak nie susedov, tak aspoň susedove sliepky by mohol na hostinu pozvať. Myšlienka sa mu zapáčila, len ju uskutočniť! Ráno múdrejšie večera, idem spať! Nechal rozhodnutie na ráno.

Hricko ráno vstal, nadrobil chleba, polial ho pálenočkou, odniesol ho na pole a rozhádzal po hriadkach. Kohút skoro ráno, keď sa rozžiarili zore, zobudil gazdinú aj celú svoju slepačiu družinu. Len čo gazdiná otvorila na kurníku dvierka, kohút začal komandovať sliepky. Vyletel na plot, zakikirikal na celý dvor a celé okolie.

– Zbierajte sa, dievčatká moje, ideme na pole! Kot, kot, nezaostávaj, Jariabka! Musíš sa poponáhľať, lebo treba znieť čo najviac vaječ! Tu je to pole s veľmi chutnými semenami. A aké sú výživné! Ochutnajte aj tie hrudky, to je dobrota! – viedol kohút sliepky z dvora.

Sliepočky sa pásli, hrabali, zbierali chrobač, semienka aj hrudky chleba. O chvíľočku im bolo akosi veselo. Podskakovali, prekrikovali kohúta, správali sa tak, akoby sa zbláznili. Jariabka si sadla na zem, hlávka jej padala, znovu podskočila, no čosi ju opäť tlačilo k zemi. Kohút tiež prestal robiť to, čo náleží kohútovi. Celý kurací svet sa stal akýmsi čudným.

– Kvo, kvo, kvo! – rozkazoval svojim sliepkam. – Ideme domov!

No družky ho akosi neposlúchali. Jariabka prvá zatrepala krídlami a prevrátila sa na ceste. Dve ďalšie spadli do rokliny, ostatné poostávali ležať po ceste. Kohút sa ešte ako-tak držal. Možno i preto, že aj keď on hrabal, tým, čo vyhrabal, častoval svoje družky, ktorých povinnosťou bolo znášať vajcia. Nakoniec aj kohútova hlava ohlúpila a nepočúvala ho. Keď Stroľačka uvidela, čo sa stalo s jej sliepkami, spustila na dvore taký nárek, že sa zbehli susedy z celého okolia. Boli zvedavé, kto zomrel. Stroľačka zbierala choré sliepky po ceste a s plačom sa pýtala susediek:

– Čo sa im len mohlo porobiť? Či ich niekto uriekol alebo zlý vietor zadul?

Susedy sa dívali na sliepky a radili:

– So sliepkami treba čo najskôr spraviť poriadok. Treba im hlavy odrúbať, kým žijú! Len čo budete s toľkým mäsom robiť! – starala sa suseda Nacja.

– Perie je na nich pekné, bude ho na jeden vankúš, – konštatovala suseda Kata.

– Kohúta nechajte, možno prežije, lebo občas ešte podskočí, – pridala sa suseda Haňka. Stroľačka sedem sliepok stala, ešte jej dve chýbali.

– Žeby ich líška vzala? Ostalo by po nich aspoň nejaké perie!

Išla ich pohľadať. Chodila, nariekajúc po ceste pre veľké nešťastie, ktoré ju postihlo. Domov sa vrátila bez dvoch sliepok. Tu ju čakal zázrak. Kohút si veselo chodil po dvore. Vyskočil na haluzový plot a zakikirikal. Hneď ako počuli jeho hlas Jariabka a Čierna, prišli do dvora. Už vytriezveli.

– Či sa mi len marí, či je to naozaj tak? – Stroľačka z toho, čo sa jej prihodilo, stratila rovnováhu. Nechájala, čo sa mohlo sliepkam stať a prečo sú tie zvyšné teraz v poriadku. – Čudo-prečudo! Božia Matka, ochraňuj nás hriešnych! – lamentovala nad čudesnou situáciou.

Hricko si vychutnával radosť z vydareného kúska. Večer v krčme sa pochválil susedovi, ako hostil Stroľačkine sliepky. Správa sa rýchlo rozletela dedinou a dostala sa do uší aj Stroľačke. Nasledovala Stroľačkina kliatba na nehodného suseda. Rozhnevaná gazdiná zvolávala na pomoc všetky nebeské aj pekelné sily, ako aj všetkých svätých. Vymýšľala pre vinníka rôzne telesné aj duševné muky a istotne by naňho vystavila aj holý zadok, keby ju dážď nezahnal do chalupy.

Porozprával Michal Kirňak,
82-ročný, 1995.

Rozprávkar Jurko

Jurko sa naučil gazdovať od svojho otca Vasilá. Otcovo pole postačovalo na obživu celej rodiny. Jurko bol piatym spomedzi siedmich detí. Po Vasilovej smrti sa pole podelilo medzi jeho potomkov tak, že gazdovať nebolo na čom. Ostali len hádky so súrodencami pre gazdovstvo. Jurko sa hádal často. Ale aj sníval. Sníval o tom, ako by bol gazdoval a žil, keby sa pole nebolo podelilo a všetkého by bolo dostatok. Čo mu v živote chýbalo, to si vo svojich predstavách domyslel, niečo aj pridala, až tomu sám uveril, že to tak naozaj bolo. Jeho predstavy napokon nadobúdali až komickú fantastickú podobu. Rád sa s nimi podelil so susedmi. V dedine sa stal obľúbeným rozprávačom. Jeho historky sa stali povestné.

V cerkvi bol kantorom. Jeho cirkevný spev mal dve obdobia. Najprv spieval v cerkvi svojím celkom pekným mužným hlasom. Druhé obdobie nastalo, keď do dediny prišli mladé učiteľky. Tie svojimi plačlivými hlasmi začali silno konkurovať kantorovmu spevu. Jurko začal napodobňovať pekný spev učiteliek, skúšal triasť hlasom. No nebol to jeho prirodzený hlas a kadekto prirovnával jeho spev ku koziemu mekotu.

Jurko bol dobrý rečník, vystupoval s krátkym príhovorom pri rôznych príležitostiach. Viedol modlitby. Vykladal prorocké svätcov a čakal na ich naplnenie ešte za svojho života. Vyznal sa v kadečom. Kdekto ho zavolať, keď mu ochorela krava alebo sa stalo niečo iné. Jeho najbližšími susedmi boli Melnickí. Bývali oproti. Ich dvory oddeľovala poľná cesta a potôčik. Na Jurkovom veľkom dvore sa v lete pravidelne pásol kôň Pejka. Na tom dvore aj dožil svoj neľahký život. Jurko aj jeho kôň Pejka.

Porozprávame niečo z Jurkových neuveriteľných príbehov.

– Aký bol užitočný, silný a pracovitý môj Pejka! – chválil sa Jurko, keď sa rozprávalo o kôňoch. – Bol to prekrásny kôň. Raz na mojom dvore tak prudko švihol zadnými nohami, že podkovy len tak zahvízdali hen ponad Kyčurku! – ukázal na blízky kopec nad dedinou.

– No, Jurku, a čo, našli ste ich za Kyčurkou? – pýtali sa spolubesedníci.

– Aľa, akoby som nenašiel! Našiel som ich a znovu pribil Pejkovi na kopytá. Dedo sused počúval tú besedu spoza plotu. Nakoniec sa zasmial a posmešne poznamenal: – He, he, a kedyže to Pejku podkovali? Sused tým chcel povedať, že Pejka podkovy nikdy nemal.

– Aľa, posadil som zemiaky na Sviňom horbe za celý miešok, – rozprával Jurko. – Urodili sa mi také krásne, že ich nebolo kam sypať. Pivnica bola plná. Vpredu som ich nezakladal doskami, ale vymuroval som múr zo zemiakov.

– Jurku, a aký bol vysoký ten múr? – pýtali sa susedia.

– Aľa, taký vysoký, ako vysoko som dosiahol!

Jurko nerád chodil do lesa. Čo by tam robil? Les je les! Jedného pekného letného dňa, keď dostal chuť na maliny, porozprával ďalšiu svoju príhodu.

– Aľa, v nedeľu poobede som si vzal kanvičku a išiel som si na maliny do lesa. Malín bolo tohto roku všade dosť, ale ľudia hovorili, že najkrajšie sú tam pod Pľašou, – Jurko sa od svojho domu s veľkým rešpektom zadíval na to miesto. – Cesta bola dobrá, no pokiaľ tam vylezieš, aj o dušu prídeš! Akosi som sa pozabudol, obzrel som sa a už som bol na mieste. Maliny tu boli rozkošné, prerozkošné, a čím boli vyššie v rokline, tým boli krajšie. Už sa bolo treba vyškriabať len trochu k tej klade, – ukázal rukou na najvyšší vrch nad dedinou. Potom pokračoval v rozprávaní. – Cez kladu viseli také krásne maliny, že mi až srdce tancovalo! Chytil som sa klady zdola a medveď svojimi tlapami zhora! Ja tu aj on tu! Ja tam aj on tam!

– Ej, Jurku, to čo vy tam vidíte, nie je klada, ale skala! – prerušil ho jeden zo spolubesedníkov.

Takto Jurko poznal Pľašu, na ktorú sa díval zo svojho domu každý deň. Poslucháčom bolo hneď jasné, že Jurko na Pľaši nikdy nebol.

Jurko ohradzoval kúsok poľa, ktoré ležalo na rázcestí. Ohradil plotom maličký klin poľa a pochválil sa susedom:

– Aľa, ohradil som pole pod Sviním horbom. Tam je taká dobrá pôda, taká úrodná, tak sa tam všetko rodí! A ako sa dobre ohrádza! Šesťmetrové kolíky som do zeme pozabíjal!

– Ej, Jurku, ako ste ich tam pozabíjali? – čudoval sa sused.

– No, pristavil som si stoličku, – vysvetlil Jurko samozrejmu vec.

– Aľa, povadil som sa s Juľou pre čosi, tak som odišiel k Mendelovi. A u Mendela s piakmi som balalaj a balalaj. Tak neopil som sa? – vykladal Jurko o spore so svojou ženou. – Idem si opitý z krčmy a pokiaľ som cez tri lávky prešiel, aj na hnev som zabudol. Juľa, aby sa udobrila, navarila tatarčaných pirohov. A aby teplé boli, tak ich do pece pod čeluste zasunula. Prišiel som domov potichu, lampu som nezapálil, aby som ženu a detičky nezobudil, a po tme som ruky strkal do pece. Akosi som pod čelustami dosiahol na pirohy a ešte teplé som všetky pojedel. Ráno sa Juľa zobudila, rozložila oheň v peci a hovorí mi:

– Jurku, prečo si pirohy nepojedel?

– Veď som pojedel, ešte za tepla, – povedal som jej.

– Kariku frasovú! Naša mačka sa na prípecku večer okotila! Ty si mačatá pojedel! – zalamovala rukami Juľa.

– Jaj, žena, tak to mi mačatá v mojom žalúdku mňaučia! – chytil sa za hlavu Jurko.

– Aľa, Juľa začala rodiť a ja som pobehol za Vušalychou, pôrodnou babicou, aby pomohla pri pôrode. Pokiaľ som sa s Vušalychou vrátil, syn Jožko sa narodil a do toho času, kým som prišiel, už stihol s kladivom okno rozbiť! – vyložil Jurko ďalšiu so svojich neuveriteľných historiek.

– Aľa, vyhnal som kravy hen do Poľanskej jamy. Nič mi nebolo. Pásol som kravy, pásol, zrazu ma akosi zabolelo, – Jurko ukázal susedom miesto, kde ho zabolelo. – Bolí a neprestáva. Skrúcal som sa od bolesti. Čo robiť? Kam sa podieť? Sadol som si na zem, bolí. Lahol som si, bolí. Nie je mi pomoci. To je slepé črevo, zomriem! Vytiahol som z vrecka nožík a vyrezal som si ho. Tak som si zachránil život.

– Jurku, a čím ste si zašili ranu, keď ste pri sebe nemali ihlu a nitku? – pýtal sa zvedavý sused.

– Aľa, našiel som kúsok ostnatého drôtu, tak drôtom som ranu zašil! – vynašiel sa Jurko.

– Aľa, vyhodoval som sviňu. Prekrásna sviňa to bola, páru jej nebolo! A aké mala boky! Len tak z nej viseli. Len si tak v chlieve krochká a krochká, ale z chlieva nechce vyjsť na biely svet. Darmo som ju vyhánal, z chlieva nevyšla. Nemohla, lebo sa do dverí nezmestila.

– Čo ste potom urobili? – vyzvedal sused.

– Aľa, rozbil som chliev a tak som ju vyhnal.

– Jurku, a čo ste spravili so sviňou, keď nemala chliev?

– Aľa, zaklal som ju. Tolko slaniny z nej bolo, že som ňou celú izbu založil. A klobás som spravil osemdesiat metrov. Nebolo ich kam dávať. Šunku a mäso som naložil do suda.

– Čo ste spravili s toľkými klobásami?

– Aľa, večer som položil klobásy na lavičku. Ráno na tom mieste ležal kocúrisko a ešte sa oblizoval! – dokončil rozprávanie Jurko.

– Aľa, Juľa nasadila pod kvočku husacie vajcia. Šestnásť vajec nasadila, – chválil sa Jurko.

– Jurku, povedzte, ako mohla kvočka také veľké hniezdo vysedieť?

– Aľa, veď rozťahla krídla! Húsatá sa vyliahli, rastú! Tak rastú ako z vody. Lebo je to veľmi dobrá fajta. Takej fajty tu niet!

– Jurku, kto vám dal vajcia?

– Aľa, veď suseda dala Juli vajcia.

– Aľa, posadil som nad potôčikom zemiaky. Ohradil som ich, vstup som založil doskou. V nedeľu po vutrenu sme vyšli z cerkvi. Napadlo mi zájsť sa pozrieť, či niekto ohradu nerozložil. Otočil som sa okolo Hrabníka, vyšiel som hore Roztučkami na pole Nad potučkom, – rozprával Jurko ďalšiu so svojich historiek. – Ľudia dobrí, taká nádhera! Byle narástli prevelké, také zelené, až sa černeli! Podišiel som k ohrade... a dobrý Bože! Divá sviňa v zemiakoch krochká! Ľudia dobrí, až som stuhol pri ohrade, lebo sa, potvora, tlačila z druhej strany! Čo robiť? Chytil som palanku z plotu a sviňu som ovalil po chrbte.

– Jurku, a či ste jej niečo spravili? – sused bol zvedavý, ako Jurko historku ukončí.
– Aľa, skočila do brezín a tam zdochla, zabil som ju!

– Aľa, veď po vojne bol hlad! Front sa prehnať, nič nám nezostalo. Všetko bolo zničené. Nebolo čo do úst položiť. Niektorí ľudia si niečo našobrali na Dolniakoch. A my? My nič! Juľa ráno vstala a zakúrila v peci, – rozprával Jurko.

Hovorí mi: – Jurku, tu za pecou, na prípecku, sú akési zrnká pšenice.

– Pozrel som sa na povalu, bola tam akási dierka. Vari myšacia? Šupol som do dierky kutáčom. Začala sa z nej sypať pšenica! – opisoval svoje prekvapenie. – Juľa, daj rýchlo misku! – Miska bola rýchlo plná. – Daj vedro, – volám na Juľu. Aj vedro bolo o chvíľu plné. – Juľa, daj vrece! – Juľa priniesla vrece, potom ďalšie. Tri vrecia krásnej pšeničky sme naplnili. Hádám nám ich Božia Matka dala. Zaplať Pán Boh! – ďakoval Jurko za Božiu milosť.

– Jurku, a pozreli ste sa na pôjd, odkiaľ sa pšenica sypala? – pýtal sa zvedavý sused.

– Aľa, akoby som sa nepozrel. Zo susyka sa sypala. Akosi som zabudol, že na pôjde som mal susyk. Myši vyjedli dieru a pšenica sa sypala z neho, – dodal Jurko.

Takto sa nakoniec vysvetlil zázrak.

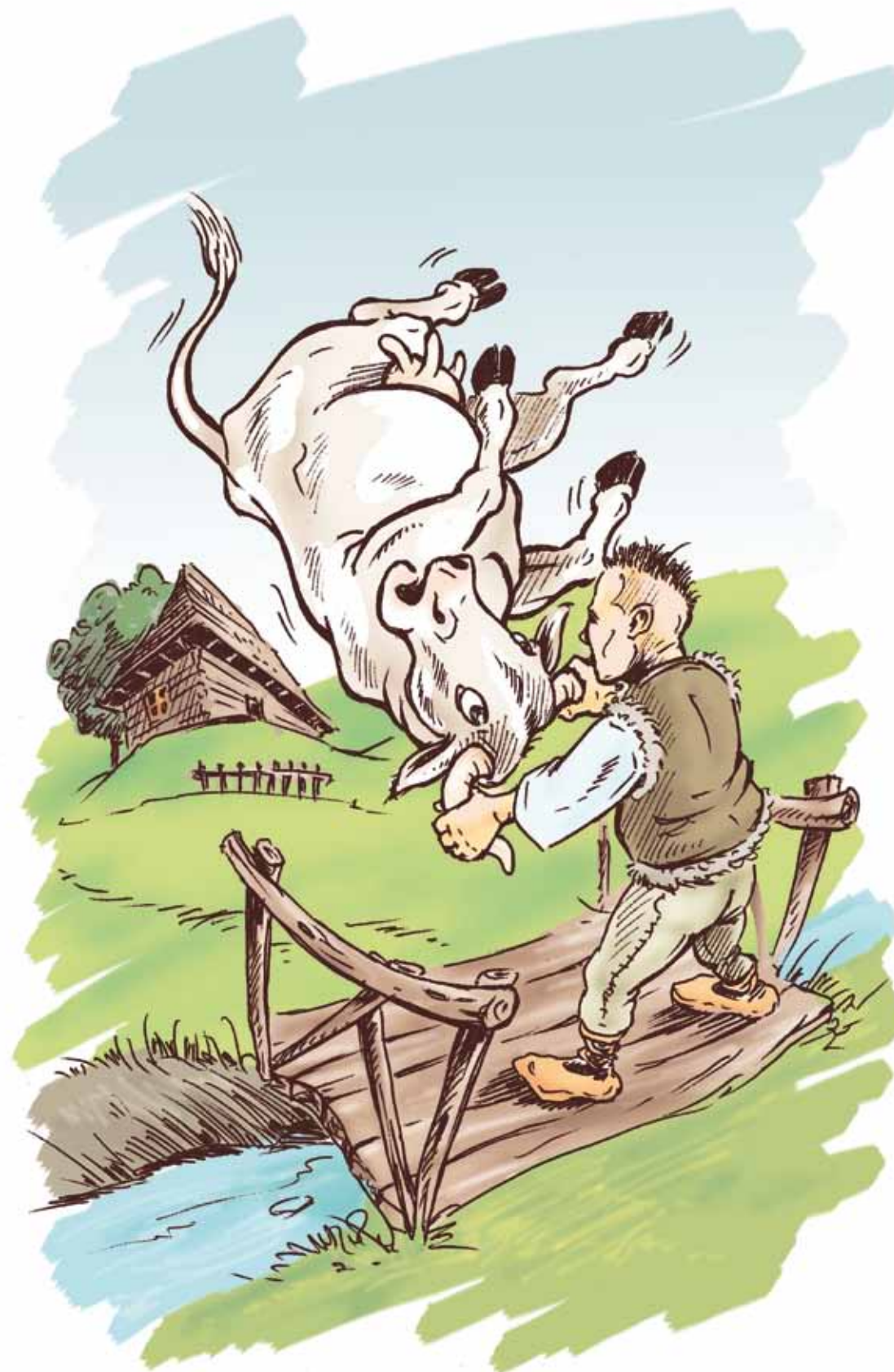
Andrej Bindzár,
56-ročný, 2003.

Bila

Jurkova krava bola niekoľko rokov jalová. Nemala teliatko, preto nebolo doma ani vytúženého mlieka. Osobitne trpeli doma malé deti. Po rokoch neplodnosti sa krava stala teľnou. Termín, keď sa krava mala oteliť, vedeli u Jurka všetci od najstaršieho po najmladšieho člena rodiny. Dlhú pred termínom kravu už nevyháňali na pastvisko, len ju pásli na záhrade, v plachťanke jej nosili trávu, ktorú nakosili v lieštinách. Krmili ju a prosili Pána Boha všemohúceho o požehnanie a trochu šťastia.

Prišiel dlho očakávaný deň a Hospodin pomohol. Šťastie sa na nich usmialo a narodilo sa teliatko. Do domu prišlo aj vytúžené mlieko. Teliatko bolo biele a milé, malo rozkošné oči, čelo, nemý obličaj. Hneď sa stalo členom rodiny. Chodilo do záhrady, kde sa s ním hrali deti. Naučili ho bacať, neskôr bodať rožkami. Z teliatka vyrástla krásna statná jalovica, ktorú Jurkovej rodine kdekto závidel. Jalovici dali meno Bila. Ako rástla, svojím vzhľadom sa začala podobáť býkovi. Pre svoju povahu sa stala postrachom pre celé svoje okolie. Kto sa jej včas nespratal z cesty, toho nabrala na rohy. Jurko, kadiaľ chodil, tam sa svojou Bilou chválil.

Jedného dňa sa mládenec Ivan vracal domov. Ponáhľal sa. Jeho cestička viedla na most. Keď naň vyšiel, z druhej strany práve vchádzalo na most stádo dobytka. Ivan zbadal Bilu až vtedy, keď sa pretlačila na čelo stáda odhodlaná napadnúť ho. Ivan stuhol uprostred mosta. Zvažoval: Čo mám robiť? Utiecť? Bolo neskoro, krava bola už pred ním, sklonila hlavu a namierila naňho svoje býčie rohy. Zaskočenému mládenecovi ostala len jedna možnosť – chytiť kravu za rohy. Chytil ju za rohy, zaprel sa a stočil nimi. Krava sa zvalila na chrbát. Ivan pustil

rohy a obzrel sa, kadiaľ ujst. Stádo však už zaplnilo celý most. Bila sa vzchopila a vyskočila s takým strachom, že ak by nebola uprostred stáda, hádam by skočila z mosta do vody.

V nedeľu poobede sa obyvatelia Ruského tradične schádzali pri studničke Pud hrabom. Tu v tieni storočného hrabu sedeli, pili čerstvú vodu z prameňa a riešili rôzne dedinské problémy. V túto nedeľu bolo Pud hrabom akosi viac ľudí. Jedni sedeli pod hrabom, ďalší postávali po ceste. Debata sa pretiahla do večera. Medzi besedujúcimi vynikal rozprávač Jurko. Rozprával o svojom gazdovstve a hlavne o svojej výnimočnej krave Bile, o jej kráse, sile a odvahe. Ivan bol medzi besedujúcimi. Počúval Jurkovo vychvalovanie. Potom dostal nápad. Postavil sa na miesto, odkiaľ bolo vidieť na cestu. Po nej sa mal večer vracaf dobytok z pastviska. Keď sa dobytok objavil na ceste, ľudia sa začali rozchádzať. Netúžili sa stretnúť s Jurkovou Bilou. Ivan pomaličky vykročil naproti stádu. Keď sa k nemu stádo priblížilo, ozvalo sa varovanie:

– Ivan, utekaj, krava ťa pokole!

– Čo si hluchý, ustúp potvore z cesty! – kričali naňho ľudia.

Ivan sa spravil trochu prihlúpym a trochu prihluchým. Išiel si ďalej po strede cesty, pozeral do zeme. Stádo ho začalo obchádzať. Bila išla v strede stáda. Keď zbadala svojho premožiteľa, odskočila z cesty ako srna. Preskočila priekopu, zamotala sa do drôteného plota a zvalila sa na chrbát do bahnitej kaluže. Jurko pribehol k Bile, bezradne okolo nej pobeľhával a bedákal. Nevedel, či skôr ratovať svoju kravu alebo sa pustiť do zloducha Ivana.

– Kravu si mi zahubil! – kričal na neho. Ivan hral prekvapeného a pomáhal Bile vyslobodiť sa z plota. Keď sa zablatená Bila pozviechala zo zeme, jej krása bola preč. Podobala sa skôr prasatu. Po tejto príhode sa Bila polepšila a už nikoho na rohy nenabrala.

Zapísal Ján Bodnár,
73-ročný, 2003.

Medveď v Letikovom ovse

Ruškova dolina je zaklinená do hlbokého bukového lesa. Leží medzi Veľkým horbom a Čalom. Orala sa každý druhý rok. V ťažko dostupnom teréne sa sial ovos.

Ivan Letik, tak ako ostatní gazdovia, tiež zasial na svoj pozemok ovos. Urodil sa mu úžasný. Steblá boli hrubé a vysoké. Ivan sa tešil na dobrú úrodu. Bude zrno na chlieb aj slama pre dobytok. Jedného dňa zbadal, že s ovsom nie je niečo v poriadku. Obišiel okolo svojho poľa. Uvidel, že ovos je zvaláný. Zbadal v ňom aj medvedie stopy. Zamyslel sa. Čo robiť? Ako zabrániť škodám? Chodiť strážiť každú noc, zakladať oheň alebo pole ohradiť? Prišiel domov a porozprával o probléme s ovsom svojej žene. Žena tejto zvesti neprikladala veľkú váhu.

– Medveď sa lakomí na med, jahody, maliny a ostatné lesné plody a nášmu ovsu hádam dá pokoj, – odpovedala žena. Ivan sa trochu upokojil, ale medveď ho naďalej trápil a nevedel ho vyhodiť z hlavy. Po niekoľkých dňoch, vyzbrojený toporom, opäť zašiel do Ruškovej doliny. Bol nemilo zaskočený. Medveď zvalal skoro celé ovsené pole. Nebude ovsený chlieb, nebude ani kyselica. Domov prišiel zachmúrený.

– Nič nám nepomôže, len ísť pole strážiť! – oznámil žene. Žena Nacija sa bála pustiť muža v noci strážiť ovos. Medveď je zver nebezpečný a stretnúť ho v noci...

Zachmúrený Ivan zašiel do krčmy na pohárik pálenky. V krčme boli ďalší gazdovia, medzi nimi aj byrov. Ivan porozprával, čo sa stalo v Ruškovej doline. Ukázalo sa, že medveď robil škodu nielen jemu, ale aj jeho susedom. Zrazu problém s medveďom riešila celá krčma. Tu sa byrov rozhodol poskytnúť svoju poľovnícku pušku na ochranu dediny a úrody. Ivan váhal, pušku v rukách nikdy nedržal.

– Čo sa bojíš! Ja pušku pripravím, nasypem prach, dám kloč a nabijem guľu. Ty len namieriš a strelíš! – povzbudzoval ho byrov. Ivan priniesol pušku domov. Jeho žena Nacija sa spýtala:

– Čo za železo si to priniesol domov?

– Aha, veď to je puška na medveďa! Pôjdem na pole a budem ho čakať! – odpovedal Ivan.

Nacija mala o muža obavy. Zamyslela sa a po chvíli povedala:

– Samého ťa tam nepustím, idem s tebou!

Hore Veľkým horbom kráčali dvaja, Ivan a Nacija. Do Ruškovej doliny prišli ešte za vidna. Začali hodnotiť situáciu a hľadať vhodné miesto na postriežku. Nakoniec sa rozhodli, že najbezpečnejšie miesto bude v korune rozloženého buka. Ešte za vidna stihli upraviť miesto na sedenie medzi rázsochami buka s výhľadom na ovos. V horách prichádza noc rýchlo. Strážcovia sedeli na buku potichu, z lesa sa ozývala sova aj iní jeho obyvatelia. Len ten, z ktorého mali najväčší strach, sa neobjavoval. Narýchlo zhotovený posed nebol pohodlný, nohy trpeli, bolelo z neho celé telo. Ivan s Naciou museli dávať pozor na zbraň, nezaspáť a nespadať z buka. Noc bola jasná. Mesiac len tu a tam zašiel za mraky. Na strážcov pomaly prichádzali driemoty. A tu sa zrazu objavil v ovse medveď! Nacija štuchla do Ivana.

– Medveď! – skoro vykričala.

– Vidím, – odpovedal Ivan. Namieril pušku a bác! Zablýsklo sa, po horách strašne zahr-melo. Ivan a Nacija sa rozkašľali od spáleného čierneho prachu a popadali na zem. Chvíľu trvalo, kým sa spamätali. Je pravda, že aj medveď sa poriadne naľakal. Jeho bručanie sa ozývalo kdesi po lese. Nacija a Ivan utekali domov. Zastavili sa, až keď zavreli dvere na svojej chalupe. Ich stráženie však splnilo svoj účel. Medveď sa v Ruškovej doline viac neukázal.

Andrej Bindzár,
56-ročný, 2003.

Poľovačka

Chabalčka ležala medzi dedinami Ruské a Smerek. Je to krásne zákutie za Beskydami na Poľskej strane, kde z okolitých hôr a lesov steká veľa potokov do riečky Smerek. Na Chabalke bol lesohospodársky závod. Prechádzala tadiaľ úzkokolajná železnica. Končila sa vysoko v lese pod horou Kruhľak. Okrem píly tu stáli aj domy pre zamestnancov a hospodárske budovy. Na pravej strane potoka Smerek pod horou Javorník stála v lese hájovňa, v ktorej žil lesník Stolcman.

Jedného večera zavítal k lesníkovi jeho priateľ – správca lesného závodu. Dohodli sa na poľovačke. Ráno za svítania správca vzal ručnicu na plece a šiel do lesa niečo uloviť. Neďaleko hájovne bola malá polianka. V tých časoch sa všetky lúčky a zvlášť polianky v lese čistili každý rok, hneď ako zišiel sneh. Kamenie sa zhadzovalo na jednu kopy, napadané raždie sa páliło. Lúky sa na jar museli hrabať, aby senokosy prebehli hladko, bez zdržiavania.

Správca kráčal poliankou čo najtichšie. Svitalo, no okolité hory, vysoký les a vysoká tráva na polianke znemožňovali dobrú viditeľnosť. Na hornom okraji polianky sa čosi pohlo. Lovec zahliadol zviera, ale rozoznať, čo to bolo, ešte nemohol. Pušku pripravil na strelbu. Jeleň! Zazdalo sa mu. Stisol spúšť. Zver zaryčal a vrhol sa na poľovníka. Nebol to jeleň, bol to medveď! Poľovník sa pokúsil znovu vystreliť, ale už to nestihol. Medveď sa prihnal k nemu a mohutnou labou mu zbraň vrazil. Poľovník pred rozzúreným zverom ustupoval dozadu. Za ním bola kopa kamenia. Zvalil sa na ňu. Ešte držal pušku v rukách, ale pomôcť si s ňou nemohol. Medveď mu ju vyrazil z rúk. Strašne zaryčal a chytil jednou tlapou svojho protivníka. Poľovník stihol chytiť kameň a zasunúť ho medveďovi do otvorenej rany. Tým medveďa zamestnal. Medveď jednou labou držal protivníka a druhou sa snažil vybrať kameň z rany. Poľovníkov život závisel od času, za aký dokáže udržať kameň v medveďovej rane. Medveď silno krvácal. Boj na život a na smrť sa predĺžil na viac ako dve hodiny. Síl na oboch stranách ubúdalo.

Lesník začul výstrel z poľovníkovej pušky, ale priateľ sa akosi pridlho nevracal. Vybral sa s puškou za ním. Bolo ráno. Slnčné lúče už siahali na vrcholce stromov. Lesník začul z polianky ryčanie aj stony. Potom zazrel bojujúcich borcov. Zamieril na medveďa. Chvíľu musel vyčkať na vhodný okamih, aby netrafil poľovníka. Vystrelil a obidvaja súper padli. Medveď bol mŕtvy, správca upadol do bezvedomia. Dva mesiace sa liečil v nemocnici, ale súboj s medveďom prežil.

**Porozprával Nykola Balik,
narodený v roku 1950.**

Vlčia svorka

Po druhej svetovej vojne sa zničená obec opäť obnovila, ale ešte začiatkom päťdesiatych rokov bolo potrebné kadečo dobudovať, a tak budovateľský ruch pokračoval.

Na poľskej strane boli pri Akcii Visla v roku 1947 zničené aj všetky dediny, kde žilo lem-kovské obyvateľstvo. Kraj ostal neobývaný, v lesoch nikto nepracoval ani ich nikto nestrá-žil. Les bol krásny, jedle zdravé, prístup bol dobrý, len ich rezať a odvážať. Niektorí ľudia z našej strany hranice tak aj robili. Poľská vláda vyčíslila československej vláde konečnú škodu, ktorá tak v ich lese vznikla, na sumu pol milióna korún.

Do poľského lesa chodili po drevo aj obyvatelia Ruského. Na výprave za hranicu sa dohodli aj mládenci, ktorých každý v dedine poznal pod prezývkami Ťutčin Fedor a My-chajlo a Vujkuv Mychajlo. Okrem toho, čo potrebovali na prácu v lese, si pripravili aj reflektory. Dva dni hotovili v lese drevo. Tretí deň pripravili doma telihu, namazali kolesá kolomažou, nachystali sekery, reťaze na pribrzdenie povozu, dobre nakrmili a napojili kone. Po obede si ešte ľahli spať. Vyrazili, až keď sa začalo stmievať. Vyšli na hrebeň Bes-kýd, chvíľu pokračovali po štátnej hranici, potom sa stočili do poľského lesa. Hranica bola

strážená poľskými aj československými pohraničiarimi, preto sa rozhodli priviezť drevo v noci. Telihu nechali pod hrebeňom. K nej mali nazvláčať drevo reťazami s koňmi.

Po drevo išli s koňmi dvaja. Fedor vyrazil pred nimi. Chcel ešte navštíviť starého ov-čiaru z bývalej dediny Smerek. Spolu pytliačili. Kone bez telihy rezko kráčali k hrebeňu, kde už napadal prvý sneh. Trochu sa vyjasnilo. Šťastlivo prišli na miesto. Roboty bolo veľa, preto bolo potrebné ponáhľať sa.

Nezaškodilo by si trochu oddýchnuť, kone sme prudko hnali, pomyslel si Ťutčin My-chajlo, no myšlienku nevyslovil. Vystrašilo ich hlasné zavýjanie uprostred temnej noci. Aj kone sa znepokojili. Ťutčin Mychajlo také zavýjanie ešte nepočul.

– Fabrické sirény? – spýtal sa. Vujkuv Mychajlo dobre poznal hory, tiež sa zaoberal pytl-iactvom. Hneď zhodnotil situáciu:

– Fabrika? Teraz v noci? Sú to vlci!

Zavýjanie sa rýchlo približovalo. Bolo možné rozpoznať zavýjanie mladších a starších vlkov. Kone začali tancovať, ťažké ich bolo udržať. Mládenci rýchlo hľadali riešenie.

– Rýchlo vypriahnuť kone! – prikazoval starší z nich. Vlci sa prihnali tak rýchlo, že ledva stihli odopnúť kone od dreva. Keď skladali postroj, už ich vlci obkolesili, zavýjali, cvakali zubami, vo svetle reflektorov im svietili oči. Chlapci sa ponáhľali, ale v smrteľnom nebezpečenstve sa im roztriasli ruky. V chvate odopínali reťaze a narobili s nimi poriadny štrngot. Zrazu vlci stíchli. Chlapci pochopili, že zvonenie reťazí zastrašilo vlkov a zastavilo ich útok. Vujkuv Mychajlo nariadil druhovi:

– Reťaze ber so sebou a zvoň! Sadaj na Sirého a svieť dozadu, ja budem svietiť dopredu!

Kone sa hnali ako šialené, chlapci zvonili reťazami a svietili reflektormi, jeden dopredu, druhý dozadu. Utekali, ale ich životy viseli na tenkom vlásku. Kone leteli, bolo ich ťažké udržať. Konáre nebezpečne sťažovali jazdu na koňoch. Len nespádnúť z koňa! Konečne vybehli na hrebeň a pustili sa dole. Vlčia svorka ich stále prenasledovala. Po ceste sa po-lianky striedali s lesom. V hustom lese vlci prenasledovali svoju korisť vo formácii jeden za druhým, na lúkach sa rozvinuli a obkľúčili jazdcov z každej strany. Pre rinčanie reťazí a ostré svetlo sa však zaútočiť neodvážili.

Tretí člen výpravy Fedor sa s ovčiarom nestretol. I keď bol dostatočne vyzbrojený, nič neuložil. Na miesto, odkiaľ sa bralo drevo, prišiel neskôr. Bol zmätený, keď zbadal opuste-né miesto, rozhádzaný konský postroj a vlčie stopy všade okolo.

– To je katastrofa, nestihli ujsť! Zahynuli! – vyšlo mu z úst. Rozbehol sa naspäť do poľského Smereka, kde u starého ovčiaru tri dni prežíval traumy. Kým sa spamätal, nejedol ani nepil.

Ťutčin a Vujkuv Mychajlo sa hnali na spenených koňoch k dedine. Konečne domy! Vbehli do dvora. Zaviedli kone do stajne, reťaze hodili k prahu a sami vbehli do domu. Ako spo-mínal najmladší z partie, bolesť brucha z prežitého strachu ho prešla v posteli až ráno. Do rána si obaja trochu oddýchli, a aj keď boli dobití, museli sa vypraviť hľadať Fedora. Toho vlci naisto roztrhali! Ešte doobeda vyšli do Beskýd. Na lúke, kde sa vlci rozvinuli do širo-kého roja, zráťali vlčie stopy. Napočítali ich päťdesiatdva! Ďalej už Fedora nehľadali. Keď sa vracali, sledovali vlčie stopy až na poliach blízko dediny. Teraz si uvedomili, aké mali šťastie.

**Porozprával Mychajlo Makaj,
jeden z účastníkov výpravy.**

Obchodný spor

Kedysi dávno, ešte za poddanstva, najsilnejším a najbohatším gazdom v dedine bol Brindzoš. Jeho majetok bol trikrát väčší ako majetky ostatných dedinčanov. V dedine zastával dôležité funkcie cirkevné aj obecné. Jeho autorita v obci bola veľká. Ovplyvňoval chod prác v obci. Napríklad až keď začal orať alebo kosiť on, mohli po ňom vyjsť na pole aj jeho susedia. Počas dvadsiatich piatich rokov sa stal stoosemdesiatdvakrát krstným otcom.

Cesta cez dedinu sa v tej dobe udržiavala ako-tak. Viedla okolo riečky, pevné mosty cez ňu však neboli. Riečku bolo potrebné prekonať niekoľkými brodmi. Brindzoš sám furmančil so svojím párom koní. Vozil tokajské víno a tabak do haličského Baligroda, kde ho predával miestnym kupcom. Aby uľahčil dopravu, rozhodol sa postaviť pri mlyne cez riečku Cirochu most. Dal ho strážiť a za jeho použitie sa vyberalo mýto.

Most práve strážil nemajetný dedinčan Šuťo, keď k nemu prišli mnísi s omšovým vínom. Šuťo ich požiadal, aby za prechod cez most zaplatili mýto. Mnísi platiť odmietli, zdôvodňovali to tým, že víno slúži na cirkevné sviatosti, a preto sa zaň daň neplatí. Mýtnik trval na svojom. Na moste vznikol spor, mnísi sa najprv dohadovali, potom začali hľadať inú cestu cez riečku. Keď Šuťo zbadal, že mnísi obracajú vozy od mosta a idú inou cestou, veľmi sa nahneval. Toporom porúbal na vozoch sudy s cirkevným vínom. Víno tieklo zo sudov do riečky, mnísi pokľakali na kolená a modlitbami preklínali Šuťu, jeho rodinu aj jeho obydlie. Ľudia rozprávali, že od tej doby sa u Šuťu rodili len samí mrzáci.

**Porozprával Andrej Bindzár,
56-ročný, 2003.**

Diviak

Vtom roku bola nezvyčajná zima. Mrzlo, potom napadalo veľa snehu. Metelica zaravnala vysoké medze a hlboké jarky. Neskôr sa oteplilo a veľká voda opäť vymyla hlboké korytá. Znovu začalo mrznúť a naprášilo nový sneh. Brehy Cirochy sa značne zvýšili. Voda tiekla hlboko pod klzkým ľadom. Takáto zima priniesla radosť deťom. Teraz mohli skúšať sánkovať sa na ľubovoľných, predtým nedostupných svahoch. Ťažkosti narobil veľký sneh pri obhospodarovaní gazdovstiev a udržiavaní ciest. No najviac trpela lesná zver. Zapadala do zmrznutého snehu, ťažko sa dostávala k potrave a hladovala.

Statný diviak sa spustil roklinou do hlbokého koryta potoka, ale vyliezť z neho nevedel. Spúšťal sa preto dole Megovým potokom až na okraj dediny. Potok pretekal neďaleko domov. Dedinčania, aby mohli používať vodu z potoka, prečistili cestičky až k potoku. Tu sa diviakovi naskytla prvá príležitosť vyliezť z ľadového koryta. Prišiel chodníčkom ako odkrytým tunelom až na gazdovský dvor. Tu ho však napadli psy. Diviak sa splašil a odskočil nabok. Zrazu sa začal prepadávať, až spadol do jamy, v ktorej bolo ešte hasené vápno. Vyskočil z nej, ale psy ho znovu zahnali do riečky. Kĺzal sa dolu riečkou ako šajta v rizni až k miestu, kde pri potoku osemdesiatročná babka Petruňová v prierube prala šaty. Riečka sa tu zužovala tak, že starenka

prehradila diviakovi celú cestu. Diviak sa potreboval dostať ďalej, preto starenku napadol. Prekvapená starenka chytila diviaka za srst a tlačila ho preč od seba. Diviak sa na mokrom ľade pošmykol a spadol do prieruby. Nevedno, či sa diviak viac naľakal ľadovej vody alebo stareny. Vyskočil z prieruby a sprevádzaný psím štekotom sa šmýkal dolu ľadovým korytom. Megov potok sa vlieva do Cirochy. Koryto sa rozšírilo, no ľad a vysoké snehové mantinely diviakovi nedovoľovali opustiť ľadové riečisko, po ktorom sa mohol kĺzať stále ďalej a ďalej.

Poniže dediny bol brod. Svah nad ním bol pravým detským lyžiarskym rajom. Deti sa najradšej v plnej rýchlosti spúšťali zo svahu Stavlinca do brodu. Cieľom súperenia bolo dosiahnuť čo najvyšší bod na náprotivnom brehu na druhej strane Cirochy. Toho dňa sa tu lyžovali bratia Marisinovci. Boli to ešte malí lyžiari. Starší Jožko sa už vyškriabal do polovice Stavlinca. Mladší Jarko práve vyšiel z brodu, zastavil sa nad ním, aby si na rovinke opravil viazanie na lyžiach. Zrazu zbadal, ako akési čudo beží pod ním ľadovým korytom. Diviak sa pokúsil napadnúť aj jeho, ale bránil mu v tom strmý breh riečky. Znovu sa skúsil vyštveráť na svah, znovu neuspel, tak šiel ďalej dole korytom Cirochy. Ohúrení chlapci bežali domov porozprávať, čo sa im prihodilo v brode pod Stavlincom.

Jarko kričal už na dvore:

– Ťaňku, Ťaňku, mamó, mamó, ja som videl leva! Bol čierny, huňatý a z papule mu trčali rohy! – rukami ukazoval, aké zakrivené a aké veľké boli levove rohy.

Zvest' o levovi začul aj sused lesník. Hneď bežal za údajným levom so svojou puškou. Diviak utekal, kade sa dalo, ale v susednej dedine ho štekot psov otočil do koryta potôčika, ktoré dávalo akú-takú šancu na únik. V skutočnosti bol v pasci. Tu ho dostihol lesník a ukončil jeho strastiplnú cestu. Od lesníka sme sa dozvedeli, že diviak vážil stošesťdesiat kíľ. Na stretnutie s diviakom doplatila babka Petruňová. Zo zranení na tele aj na duši sa liečila v nemocnici celý mesiac.

**Zapísal Ján Bodnár,
73-ročný, 2003.**

Kozľa a vlci

Povojnové pomery, neskorý návrat mužov z vojny, nedostatok všetkého potrebného na hospodárenie zapríčinili, že sa v prvom povojnovom roku práce na poli začali s veľkým oneskorením. Zem nebolo čím porať, prekopávala sa ručne motykami. Jarné práce sa pretiahli do leta. Úroda dozrievala oneskorene. Prišla jeseň, čas zberu zemiakov. No tie boli ešte zelené, zakvitnuté bielym kvetom. Marisinovci posadili ten rok zemiaky na grúni nazývanom Kotalnicja. Pozemok sa rozprestieral medzi dvomi potokmi, popri ktorých sa ťahal bukovo-lieskový porast.

Prácu začali pri Sviňom potoku. Robota rodine išla, ako sa hovorí, od ruky. Rodičia s najstarším synom prehrabávali motykami hriadky, mladšie deti za nimi zbierali zemiaky a syn Ivan vpredu ťahal zemiakové byle. Pred ním sa pásli kozy. Jedno vreco zemiakov mali už plné, do druhého začínali sypať zemiaky. Zrazu sa na poli nečakane objavil susedov pes. Ivan naň pozrel a zavolal ho po mene:

– Bojar!

Ten však išiel ďalej, sledil za kozami a na Ivana nereagoval. Pes sa prihnal medzi kozy, chytil jedno kozľa za hlavu a viedol ho k lesu.

– Bojar, čo robíš! – zakričal naň Ivan. V tom momente dvihla hlavy od práce celá rodina.

– To nie je Bojar, to je vlk! – zvolal otec a rozbehol sa za vlkom s motykou v ruke. Otec bežal spodkom parcely, Ivan sa rozbehol vrchom. Na hornom konci parcely sa zastavil. Uvážil, že nemá žiadnu šancu holými rukami zahnať vlka od kozlaťa. Motyku nechal dole pri potôčku. Počkal otca, potom spolu vybehli na grúň. Tu sa im už bežalo ľahšie. Už bolo vidieť lieštiny pri Zavjat potoku.

Už je po našom kozlati! pomyslel si Ivan. Veď kto za ním pôjde do lesa! Bežali ďalej k potôčku a tu pri lieštinách uvideli vlka, ako drží kozľa za hlávku. Druhý vlk sa vrtel okolo neho. Otec aj syn zvriskli, vlci sa ohliadli. Vyrušený vlk pustil kozľa. To okamžite využilo okamih, vyskočilo spomedzi vlkov a rýchlo sa rozbehlo k svojim záchrancom. Vlci hľadeli za kozlaťom, potom sa pomaly stratili v lese. Neskôr sa zase objavili na vrchu nad poľom. Tam si sadli a rozmýšľali, akú chybu asi spravili.

Zapísal Ján Bodnár,
73-ročný, 2003.

Ako lišiak predal svoj kožuch

Prešlo niekoľko rokov. Marisinovi chlapci vyrástli a niektoré životné situácie skúšali riešiť sami, bez pomoci rodičov.

V to ráno akosi celá rodina Marisinovcov zaspala. Čosi sa muselo stať, lebo kohút nekikirikal. Gazda sa išiel pozrieť do stajne. Časť stajne bola vyhradená pre prasatá. Tá bola práve prázdna. Sedávali v nej sliepky. Okno určené na vetranie ostávalo otvorené. Teraz to využil lišiak a za jednu noc uchmatol všetky sliepky. Bolo ich šesťnásť. Len dve zadrhnuté sliepky nechal na mieste. Po dve mŕtve sliepky si lišiak ešte príde. To dávalo príležitosť porátať sa s ním. Pascu bolo potrebné položiť ešte pred večerom. Otec si pascu požičal od známeho pytlíka, nastražil ju pod okno a zamaskoval plevami. Zakázal deťom vstupovať do stajne. Postrašil ich, že pasca odtrhne nohu tomu, kto do stajne vkročí. Ďalšie ráno sa chlapci Mychajlo a Ivan bežali pozrieť do stajne, či lišiak v pasci uviazol. No lišiak tam nebol. V hlavách im vrtalo, prečo neprišiel. Cez deň sa mladší Ivan bol ešte niekoľkokrát pozrieť na pascu v stajni, ale výsledok bol stále rovnaký. Lišiak sa neukázal. Možno už nepríde, uvažoval Ivan. Rozčarovaný hľadel škárou medzi doskami na zamaskovanú pascu. Rozmýšľal, ako môže taká pasca odtrhnúť nohu. Potom sklamaný odišiel zo stajne.

Ďalšie ráno chlapci vyskočili z postele a znovu sa bežali pozrieť na lišiaka. Tejto noci určite prišiel! Už pred stajňou bolo počuť akési mraučanie. V stajni sa splášili ovce a mravčanie ešte zosilnelo. Hrozné bolo čo i len pomyslieť, že krutý prefikáný lišiak je lapený v pasci! Chlapci pozerajú štrbinami a čo tam vidia! Do pasce sa nechtyl lišiak, ale kocúr. A ešte aký kocúr! Bol to kocúr susedy Vušalychy, ktorá ho ľúbila ako svoje dieťa. Chlapci

sa začali radiť, čo s kocúrom. Ivan navrhoval zabalit kocúra do vreca a potom mu uvoľniť nohy. Starší Mychajlo uvažoval inak. Kocúr má poranené nohy. Len čo príde domov, Vušalycha hneď uvidí, že chráme.

– Vieš, že jej muž Peťo je tiež pytlík, hneď spozná, od čoho má poranené nohy a komu požičal pascu, – pokračoval v úvahe Mychajlo. Nakoniec ostalo len jedno riešenie – nenápadne sa zbaviť kocúra. Bolo to hrozné riešenie. Kocúra bolo treba zabiť a zakopať ho čím skôr, pretože strašne mňaučal. Ivan pobehol do šopy pohľadať nejakú násadu od náradia. Mychajlo vzal ten kus dreva, vyskúšal ho, zdalo sa mu dobré. Rozohnal sa a udrel kocúra po hlave. Kocúr mňaučal ďalej. Mychajlo ho udrel ešte niekoľkokrát a kocúr stíchol. Potom chlapci uvoľnili zuby pasce a zabalili nehybné telo kocúra do vreca. Mychajlo prikázal Ivanovi, aby za ním nešiel, pretože nikto nesmie vedieť, kde bude kocúr pochovaný. Mychajlo si prehodil vrece s kocúrom cez plece a šiel hore svahom Poharje. Za Poharjou vykopal jamu, a keď do nej pochoval kocúra, vrátil sa domov. Nastražiť opäť pascu bolo nad silu bratov. Nebolo pomoci, museli priznať otcovi, čo sa stalo. Otec synom nič nevyčítal a znovu nastavil pascu. Pasca bola nastavená, ale lišiak neprichádzal. Po nejakom čase sa otec rozhodol pascu vrátiť. Ešte chvíľu však ostala v stajni, pretože zaneprázdnený gazda na ňu nemal čas. Už sa stmievalo, keď Ivan zazrel, ako lišiak obchádza priestor okolo stajne. Okno bolo otvorené tak ako predtým. Stačilo prejsť riečku, podliezť plot a spraviť pár krokov k oknu. Ale lišiakovi sa čosi nepáčilo. Nakoniec po svoje dve sliepky neprišiel. Večer otec prikázal synom zakopať sliepky, pretože už smrdeli. Ráno chcel vrátiť pascu. Chlapci ostali smutní, pretože napínava historka sa skončila neúspechom.

Ráno šiel Ivan vyhnať ovce zo stajne na pašu. Otvoril dvere a počul, že za drevenou ohradou niečo hrkoce. Pozrel cez medzeru v ohrade a uvidel lišiaka chyteného v pasci! Lišiaka jeho nenásytnosť nakoniec stála život. Za jeho kožuch gazda kúpil nové sliepky.

Na tretí deň odvtedy, ako sa kocúr chytil do pasce, sa stalo niečo neuveriteľné. Susedin kocúr si pomaličky, krívajúc po dvore, šiel domov. Vušalycha sa postážovala svojim susedám, že kocúr je už doma, ale má čosi so zadnými nohami. Nakoniec kocúr obišiel lepšie ako lišiak.

Zapísal Ján Bodnár,
73-ročný, 2003.

Nevydarený lov

Habušta žil na vyšnom konci dediny. Jeho chalupa bola rovnaká ako všetky ostatné chalupy v dedine. Ľudia dôsledne dodržiavali tradície aj pri stavbe domov. Obydlie sa skladalo z chyže, teda hlavnej izby v dome, kde bola kuchyňa a kde sa často aj spalo, z chodby, ktorá sa po rusínsky volá sini, a z komory. Ďalšími časťami obydli boli stodola a stajňa. V bohatších domoch bola aj predná či zadná chyža, teda izba. Z dvora sa vchádzalo do siň. Z nich viedli dvere do chyže, oproti boli dvere do komory alebo aj na pôjd či do pivnice. Bývalo sa v chyži, prednej obytnej miestnosti. Sini boli priedochná miestnosť, v ktorej sa nebývalo. Uskladňovali sa tu zásoby potravín a rôzne potreby pre domácnosť.

Bol tu tiež rebrík, ktorý viedol na pôjd. Aby sa dobre udržiavalo v chalupe teplo, na pôjd sa poriadne natlačilo seno. V ňom sa nechal tunel, kadiaľ unikal dym z pece. Otvorom v streche či neskôr komínom vychádzal von.

Tej zimy sa nikto nesťažoval na nedostatok snehu. Bolo ho až-až a ďalšie dni stále snežilo. Nakoniec si ešte aj vietor zmyslel ženiť sa. Z večera do rána zrovnal briežky, medze, výmole aj priekopy. Kde-tu zafúkal aj dedinské stavby.

Habuštova chalupa stála na nie veľmi rovnom mieste. Stajňou bola otočená k svahu. Mala nízku strechu. Vietor vytvoril taký závej, že spojil strechu domu so svahom. Zvedavá líška si ľahko mohla overiť, prečo sa z diery v snehu toľko dymí. Pozrela sa cez otvor na pôjd a od všelijakých vôní sa jej aj hlava zatočila. Bez problémov zoskočila na seno, prebehla tunelom v sene do polovice stavby. Srdce sa jej rozbúchalo. Dole v siňach uvidela na rebríku driemať sliepky. Sedeli na celej dolnej polovici rebríka na priečkach pekne vyrovnané, jedna nad druhou. Líška sa začala obľizovať. To bude hostina! Potichučky schádzala z priečky na priečku dole rebríkom. Keď sa dostala k sliepkam na dosah, chmatla po prvej. Sliepky sa hlasno rozkrákorali a strepali sa z rebríka. Líška v zápale lovu skočila z rebríka na podlahu. Hluk zobudil obyvateľov domu. Rýchlo povstávali, zapálili lampáš a vbehli do siň. Vylakaná líška vyskočila na rebrík. Neudržala sa na ňom a spadla naspäť na podlahu. Tu sa zrazu situácia otočila. Líška nelovila, ale bola lovená. Domáci ju naháňali po siňach pomedzi sliepky, líška skákala z kúta do kúta, kým ju Habuštova noha nepritlačila k zemi. Ráno sa po dedine rozniesla správa, že Habušta má doma živú líšku priviazanú k nohe stola. Správa bola taká zaujímavá, že ľudia sa z celej dediny rad-radom chodili pozeráť na líšku ako do cirkusového zverinca.

Nevie sa, čo by sa stalo s líškou ďalej, keby sa v susednej dedine o nej nedozvedeli českí financi. Prišli si tiež pozrieť atrakciu. Pozreli sa a za desať korún líšku od Habuštu kúpili. Za tú cenu Habušta líšku ešte aj odniesol do susednej dediny.

**Porozprával Michal Kirňak,
82-ročný, 1995.**

Zaorávanie

Podľa starej obyčaje sa za prvý jarný deň počítal ten, keď gazda prvýkrát v roku vyšiel na pole s pluhom. Hovorilo sa tomu zaorávanie. Malo svoj pevný poriadok. Príprava sa začínala už v zime. Každý člen rodiny, ktorý nemal práve inú prácu, čistil zrna od kúkoľa, smetia aj od iných semien. Pred jarou pracovali naplno kováči. Okúvali vozy, pluhy, brány a ostatné potreby pre dobrý chod jarných prác. Gazda vyšiel na pole v prvý snečný deň, keď zem už dostatočne uschla. Ráno nakrmil kone datelinou a ovsom. Veľmi starostlivo ich učesal a napojil. Pripravil voz a náradie. Aj príprava voza mala svoje pravidlá. Na spodnicu uložil pluh, čapihami otočený dozadu. Vzadu boli uložené brány, vpredu na voze bolo v bielom mechu uložené osivo, zrna. Za zrnom bolo krmivo pre kone, plachťanka s datelinou a kobilka. Keď bol voz pripravený a kone zapriahnuté, posledným aktom bolo pokropenie celého záprahu svätenou vodou a požehnanie. Po tejto ceremónii gazda

vysadol na voz a vyrazil na pole. Začiatok bol pre všetkých gazdov rovnaký, potom sa im už darilo rôzne.

Najdôležitejším činom jari bola prvá brázda, pretože aká bude prvá brázda, taká bude aj celá jarná práca. Brázda sa mala vyorať v tichosti, bez slov aj bez cúvania. Práve toto sa nie vždy a nie každému podarilo. Pluh po údržbe bolo treba nastaviť tak, aby vyoraná brázda bola celá, neprerušená, dostatočne hlboká a dobre sa ukladala. Nemuselo sa to podariť, pretože na nastavenie pluhu slúžila práve prvá brázda.

Mychajlo Čornyj bol pristašom, na gazdovstvo sa priženil. Vzal si vdovu Vasilysu. Ktosi ju nazval bosorkou, možno preto, lebo prísne dodržiavala staré zvyky a povery. Aj Mychajlo sa pripravil vyorať prvú brázdu. Cez plecia si prevliekol bielu kobilku, plátennú tašku s chlebom, ktorý bolo potrebné položiť do vyoranej prvej brázdy. Mychajlo išiel zaorávať po prvýkrát, a to ešte na ženinom poli. Pripol pluh k plužňatám, pripol kone k háku na plužňatách, uchopil čapihy pluhu a rozkázal:

– Hijó, Kasja!

Hneď si uvedomil prvú chybu. Nezačal v tichosti, bez slov. Dobré vykrmené kone, cez zimu vystáte v maštali, by sa rady dosýtosti vyskákali. Zabudli, že musia v prvej brázde kráčať uvážlivo, aby sa vyoraná hlina v brázde rovnomerne prevracala. Kone poháňala Vasilysa. V brázde ich neudržala. Mychajlovi pluh nadsakoval tak, že do zeme sa zaryl len tu a tam. Keď Vasilysa uvidela nepodarenú brázdu, chytila sa za hlavu a spustila taký krik na svojho muža, že až buky na Sviňom horbe zašumeli. Neborák Mychajlo si na pomoc privolával všetkých svätých. Či sa jeho jarné práce podobali na jeho prvú brázdu, to sa nespomína.

Ešte menej sa vydarilo zaorávanie susedovi Mychajlovi Michalčovi. Voz na zaorávanie pripravil po všetkých stránkach. Vyčesané kone so zviazanými chvostami zapriahol na dvore do voza. Na voze bol podľa všetkých pravidiel uložený pluh, plužňata, brány, krmivo aj osivo. Gazda netrpezlivo obchádzal záprah, čakal, kým žena prinesie svätenú vodu. Konečne prišla na dvor žena, prinesla svätenú vodu. Keď na prekvapenie kone dopadli kvapky studenej svätenej vody, splašili sa, vyrazili z dvora, obehli celý Plaj a zastavili sa až vtedy, keď z voza ostala len teliha, aj to len s jedným kolesom. Bolo po orbe. Mychajlo zbieral roztrúsené časti voza a takto vracal susedovi požičaný voz.

**Zapísal Ján Bodnár,
73-ročný, 2003.**

Úspešní

Cerkov kedysi stála na krásnom vršku. Na takých sa stavali hádam len hrady. Prístup k cerkvi bol od riečky. Na začiatku viedla cestička k cerkvi proti prúdu riečky, potom sa príkro točila hore briežkom až na vršok, kde stála cerkov.

K nej sa viaže jedna historka. Hoci sa stala už veľmi dávno, vie sa, že sa prihodila presne na Veľkonočnú nedeľu. Niektorí ľudia, tak ako v ostatných dedinách, utekali s posvätenou paskou, aby boli prví doma. Podľa povery sa tým, ktorí budú doma prví, bude dariť v poľných prácach, budú úspešní po celý rok. Rozbehli sa, keď ešte kňaz ani

nedopovedal posledné slová blahoslavenia. Utekať dole prudkým zrázom úzkou krútiacou sa cestičkou bol problém aj bez záťaže na pleci. Muž niesol okrem pasky aj koláčiky. Zrazu uzol na portku povolil, koláčiky sa vysypali a gúľali sa dole kopcom. Za nimi vypadla z obrúska aj paska. Nabrala dole kopcom takú rýchlosť, že mužovi neostalo nič iné, len sa prizerať, ako veľká paska preskakuje malé koláčiky. Neborákovi vypadli okrem slz aj takéto slová z úst:

– Nečudujem sa malým čertíkom, ale tej starej čertici, ktorá ešte aj tých malých preskakuje!

Jeho žena kráčala pred ním. Pokúšala sa chytiť poskakujúcu pasku. Aby bola smola väčšia, popritom ešte aj košík vysypala. Tak gazda so svojou žienkou na samotný Velykdeň, teda rusínsku Veľkú noc, v rieke ryby nakrmili. Akí boli úspešní v poľných prácach a ako sa im vydaril rok, to sa nevie.

Keď bola postavená nová murovaná cerkev na rovinke uprostred dediny, paska sa na miernom briežku už negúľala, ale aj potom sa zvlášť horlivým ľuďom stalo, že košík s rozbitými veľkonočnými vajčkami skončil na ceste.

Lecanov Fedor spomínal na svoje trampoty s paskou. Na Veľkú noc prišla taká slotá, že sa pasky posväcovali v cerkvi. Miesta tam bolo málo. Košíky boli veľmi nahustené. Skončilo sa posväcovanie a ľudia naraz zaplnili dvere. Fedor hľadel, čo sa deje pri dverách. Rozhodol sa počkať, kým sa východ z cerkvi uvoľní. Svoju pasku si išiel vziať posledný. Prizrel sa a zistil, že paska nie je jeho. Čo robiť? Chvíľu váhal. Ľudia sa rozišli, v cerkvi ostal len on a cudzia paska. Stáli tam dvaja ako opustení, cudzia paska bez majiteľa a Fedor bez svojej pasky. Rozhodol sa odniesť domov cudziu pasku. Akosi sa mu zle kráčalo domov. Keď prešiel polovicu cesty, spoza zákruty vybehol jeho sused Mychajlo. Už zďaleka sa ospravedľoval, že v tom chvate vzal cudzí košík.

– Vidíš, sused, máme rovnaký problém, – povedal Fedor. Vymenili si pasky a domov išli spolu. Cestou Mychajlo porozprával, že až doma zistil, že paska nie je jeho. Nepomohlo mu, že dobehol domov medzi prvými. Doma sa musel s cudzou paskou otočiť späť.

**Porozprával Ivan Fundak,
narodený v roku 1951.**

Drevená paska

Bolo to ešte v časoch poddanstva. Na vyšnom konci dediny žil chudobný človek. Hoci jeho meno bolo Ivan Liberny, podľa jeho povolania ho volali Tkáč. Bol šikovný remeselník, natkal sto metrov plátna a pánovi odovzdával päťdesiat ušitých vriec ročne. Vedel hocičo zmajstrovať, no medzi chudobnými susedmi v nebohatej dedine sa mu nevodilo dobre.

Priblížila sa Veľká noc. Tkáč bol práve v takej zlej situácii, že nemal ani na pasku. Ísť do cerkvi bez pasky by bola veľká hanba. A nejst' na Veľkú noc do cerkvi? To by bol zase veľký hriech. Tkáč rozmýšľal, ako z tej situácie vyjsť. Nakoniec našiel riešenie.

Bolo zvykom, že chudobnejší ľudia do košíkov, ktoré niesli do cerkvi posvätiť, položili čiernu pasku, bohatší k čiernej prikladali aj bielu. Tkáč nemal čiernu pasku, zato jeho

biela paska bola taká pekná, že mu ju všetci bohatší ľudia závideli. Bola okrúhla, vysoká, dobre vypečená a nepopraskaná. Bola to jednoducho paska, akej nebolo pri cerkvi páru. Tkáčova paska stála pri cerkvi v rade medzi paskami susedov. Tkáč stál pri nej tichučko, akosi mu do reči nebolo. Sused Fiťko mal pasku čiernu aj bielu, ale tie sa Tkáčovej nevyrovnali. Po celý čas rozmýšľal, ako by vymenil Tkáčovu pasku a čo by za ňu dal. Svojej bielej by sa nerád vzdal, ale čiernej, nie veľmi vydarenej, by sa vzdal ochotne.

– Kde si zarobil peniaze na takú parádnu pasku? – začal rozhovor. – Pýtam sa ťa, kde si zarobil peniaze na takú pasku, – zopakoval otázku, keď nedostal odpoveď.

– A ja sa pýtam, kde si zarobil peniaze ty na svoje pasky, – odpovedal otázkou Tkáč.

– Vymeň svoju pasku za moju, – navrhol susedovi Fiťko.

– Za ktorú tvoju? – spýtal sa Tkáč.

– Za čiernu, – špekuloval lakomý Fiťko. Chcel na výmene získať.

– To by si musel pridať aj svoj košík, – zjednával Tkáč.

– Dohodnime sa tak, že si vymeníme pasky aj košíky, – dal ďalšiu ponuku Fiťko.

Výmena bola dohodnutá. Fiťko vymenil svoju čiernu pasku a nový košík za Tkáčovu parádnu bielu pasku a starý chatrný košík. Fiťko hrdo niesol domov získanú pasku, ale už po ceste mu vrtalo v hlave, prečo je taká ťažká a nepoddajná. Vysvetlenie ho čakalo až doma. Keď si ju poriadne prezrel, zistil, že Tkáč pasku vyrobil z dreva. Len povrch namazal vajčkami. Fiťko takto doplatil na svoju lakomosť.

**Porozprával Petro Bodnar,
81-ročný, 2020.**

Pobehajko

Stalo sa to koncom tridsiatych rokov devätnásteho storočia, ešte za poddanstva. Andrij Šamulka sa oženil s Annou Prybihajlo, pochádzajúcou z Haliče. Mladá žena prišla do cudzieho kraja, nepoznala ľudí a nepoznala ani ruštiansky chotár.

Prišli senokosy, kosilo sa na Holom brehu. Je to vrch vysoký sedemstopäťdesiat metrov, vzdialený tri kilometre od dediny. Andrij sa tam pobral ešte za rozbresku kosiť svoju lúku. Rástla tam nepoddajná tráva, nazývali ju psjankou či psjarkou.

Kosil Andrij psjarku, kosu k zemi tlačil, nakosený válok psjarky pätkou kosa rozhrabával. Slnko vystúpilo vysoko. Andrij bol už zmorený od namáhavej práce aj od páľavy. Potešil sa, keď uvidel, že mu jeho mladá žena nesie obed. Posadil sa, poobedoval, poslal ešte Aňcku k studničke po vodu. Aňcka sa vybrala po vodu, ale akosi dlho neprichádzala. Lenže úbohá Aňcka nepoznala chotár, vedela len o studničke. Puď hrabom uprostred dediny. Kým sa vrátila s vodou, už sa zvečerievalo. Od toho dňa nielen ženu, ale aj Andrija začali volať Perebihajlom, teda Pobehajkom.

**Porozprával Petro Bodnar,
80-ročný, 2019.**

Nedorozumenie

Stalo sa to počas prvej svetovej vojny hneď v susednej dedine, v Haliči. Rakúsko-uhorská armáda útokom obsadila dedinu a postupovala ďalej. V dedine zanechala raneného vojaka. Prišli k nemu dedinčania. Vojak stonal od bolesti a po maďarsky žalostne poprosil:

– Vizet, vizet!

Mal v ústach sucho, chcel sa napiť. Dedinčania by mu radi pomohli, ale nerozumeli mu.

– Čo hovorí? – ujasňovali si.

Starší spomedzi nich sa zatváril múdro.

– Na voz ho, na voz! – prekladal vojakove slová po svojom. Dedinčania položili raneného na voz a viezli ho dole dedinou. Voz po ceste hrkotal, s raneným natriasal. Ranený vojak zastonal od bolesti:

– Istenem, istenem!

– Čo hovorí? – znovu sa pýtali dedinčania.

– Bežte s ním, bežte s ním! – prikázal starší. Hovorí sa, že napriek veľkej snahe sa dedinčanom vojaka nepodarilo zachrániť.

Z rozprávania obyvateľov Ruského
zapísal Ján Bodnár,
73-ročný, 2003.

Andrijko

Náš horský kraj bol vždy obdarený veľkými snehmi, po nich nasledovali veľké povodne, keď sa sneh topil. Vtedy sa stávalo, že niektoré časti dediny sa ocitli v ťažkej situácii. Obyvateľom tých častí sa nedostávalo každodenných životných potrieb. Chýbala im, samozrejme, čistá voda. Potok Runyj býval mierny, no pri povodni bol taký búrlivý, že dedinčania bývajúci v jeho blízkosti sa neraz sťažovali na bolesti hlavy.

Chalupa Andrijkovej rodiny stála poniže vodopádu, pritlačená k strmému svahu Kyčurky. Medzi potokom a chalupou viedla uzučká cesta. Voda ju pravidelne podmývala, preto dedinčania pravú stranu potoka spevnili drevenou stenou z hrubého bukoveho dreva. Naproti chalupe preklenovala potok uzučká lávka. K nej viedol strmý chodník. Poniže lávky bol brod, za ním sa Runyj vlieval do riečky Cirochy.

Trojročný Andrijko stál na lavici medzi stolom a posteľou pri čelnej stene. Díval sa z okna na zamračený svet. Kontroloval, či sa oproti na mlyne otáča mlynské koleso. Čakal, kedy veľká voda vezme lávku. Ťažké bolo predpokladať, čo malý výmyselník, hľadiac na rozvodnený potok, vyvedie. Ešte nie tak dávno ho napadlo strčiť svoju bradu do ucha šerpinky. Andrijko sa zo šerpinky vyslobodil, ale prišiel pri tom o svoje predné mliečne zuby.

Zamyslený Andrijko zbadal, že ostal sám doma, až vtedy, keď uvidel prechádzať svoju mamu cez lávku. Hneď sa za ňou rozbehol. Vybehol na dvor, prebehol cez cestu, spustil

sa strmým chodníčkom a vykročil na lávku. Potok bol rozbúrený. Hoci hladina nesiahala k lávke, prúd pod lávkou hádzal na ňu veľké kropaje. Andrijko prišiel doprostred lávky. Tu sa mu zatočila hlava a spadol do ľadovej vody. Potok Runyj ho niesol do Cirochy. Veľká voda unášala nielen Andrijka, ale aj celé kríky a stromy. Kamene hrkotali po prúde, voda spretfhalala brehy.

Bilasikovi chlapci Fedor a Mychajlo bývali poniže. Hukot vody im nedal pokoja. Išli sa pozrieť k novému mostu na veľkú vodu. Chlapcov najviac zaujímalo, či veľká voda vezme spod mosta staré dubové trámy, ktoré donedávna podopierali most. Pribehli na most, no trámy tam už neboli. Voda ich vzala. Lávka, z ktorej Andrijko spadol, bola pár sto metrov nad mostom. Hoci sa Andrijko ukazoval v prúde len občas, susedovi chlapci, strážiaci úroveň vodnej hladiny, ho zbadali. Podľa šiat spoznali, že je to Andrijko. Konali okamžite. Mladší Mychajlo bežal informovať svojich rodičov a starší Fedor bežal popri vode a kričal poplašnú správu:

– Andrijka vzala voda!

Poniže mosta býval Bogdov Fedor. Keď počul správu, tiež sa rozbehol popri vode a odovzdával správu ďalej. Keď sa do Cirochy vliel Megov potok, to už bola hladina dvakrát vyššia. Za Megovým potokom ostalo odrezaných niekoľko chalúp. Pri potoku bývali Mikeraninovci a Fercikovci. Aj Vasiľ Mikeranin sa rozbehol popri rieke. Jeho krik začuli nevesty Fercikovcov Juľa a Ancja, ktorá zavolała na svojho muža:

– Mykola, prines kľučku!

Mykola počul volanie, zbadal topiaceho sa chlapca a hneď sa rozbehol za ním. Na hák nebol čas. Z času na čas Andrijka zahliadol, ale voda ho niesla v strede prúdu ďaleko od brehu. V trojici bežali až po Bovtovský potok. Pred sútokom s ním sa rieka rozliala do šírky. Tu sa vzpriečili staré trámy z mosta, prúd sa rozdelil na dve časti a spomalil. Andrijko teraz plával v menšej vode a priblížil sa k brehu. To bola posledná možnosť zachrániť ho. Mykola, sám neplavec, skočil do vody. Bola mu po pás, ledva sa udržal na nohách. Vošiel hlbšie do prúdu, aby dosiahol na topiaceho sa. V rozhodujúcom momente zachytil telo chlapca. Ledva vyšiel z vody. Rozbehol sa s ním do najbližšieho domu. Ako bežal, tiekla z utopenca voda. Telo mal samú sinku, bol studený, nedýchal. Nikto z prítomných nemal potuchy, ako chlapca oživiť. Čosi počuli o umelom dýchaní, ale nikto nevedel, ako sa robí. Takýto prípad ešte v dedine nemali. Poslali po učiteľa Andrucha. Oživovali ho postojáčky. Vasiľ držal chlapca pod plecami a Mykola mu rytmicky stláčal hrudník. Schádzali sa ďalší susedia, pribehol učiteľ, dobehla aj Andrijkova matka. Bola však taká rozrušená, že ju vpustili do domu, až keď Andrijko začal dýchať. Andrijko sa spamätával celý deň. Učiteľ radil, aby ho nechali v teple do ďalšieho dňa.

Aj keď neskúsení, no odhodlaní záchrancovia Andrijkovi zachránili život.

Zapísal Ján Bodnár,
73-ročný, 2003.

Vdova, dušpastier a obchodník

Prvá svetová vojna sa skončila, ale zanechala v dedine veľké škody a zanedbané hospodárstva. Vasiľ Čornanič bol ešte mladý, šikovný a dostatočne rozvážny človek. Nepremárnil žiadnu možnosť, využíval každú chvíľu na obnovu svojho majetku. Robotu mu išla od ruky. Obnovil a zvýšil stav svojho rožného statku, k tomu ešte choval pár krásnych koní. Pravda, jeho úspech neostal bez závidosti.

Vasiľ dobre vedel o neuhoch susedov, preto svoj pár koní v stajni strážil. Aby počul každý šelest okolo obydli, každú noc spal v pelevni. Bola hneď pri stajni. No jednej noci Vasiľ akosi tuho zaspal. Zloději využili túto chvíľku, potichučky vyviedli kone zo stajne, previedli ich cez koryto Cirochy a zamierili k Beskydám. Ráno išiel Vasiľ až do Beskyd. Za Beskydami, v Poľsku, sa stopy stratili.

Vasiľ sa dozvedel, kto bol sprostredkovateľom krádeže, no dokázať to nemohol. Ťažkosti sa kopili. Zomrela mu matka, nasledovala smrť dieťaťa, napokon prišiel o kone. Neuniesol to všetko. Ochorel a zomrel. Ovdovelej žene Juli ostali tri malé deti a dlh za tri pohreby, za ktoré bolo treba popovi zaplatiť. Nemala však ako peniaze získať. Keď ešte Vasiľ žil, od žida Grisajna kúpil za posledné peniaze malé prasiatko. Vzal na dlh ešte košťanku. S obchodníkom sa dohodli, že peniaze s úrokom vyplatí, keď prasa vykŕmi a predá. To sa však nestalo. Pop peniaze za pohreby od úbohej vdovy nástojčivo požadoval. Darom ho vdova prosila:

– Pán prevelebný, na kolenách vás prosím, počkajte, kým prasa podrastie, predám ho a za pohreby vám zaplatím!

– Ja som svoju prácu spravil, ty zaplať! – odpovedal pop. Dušpastier nečakal. Prikázal zvonárovi, aby išiel hoci nasilu od Jule zobrať prasiatko a prihnal ho do jeho stajne. Zvonár príkaz splnil. Kňaz mohol byť spokojný.

Čo teraz spraviť s dlhom u stakčinskeho obchodníka? trápilo Juľu. Vybrala sa za obchodníkom, aby sa mu vyžalovala. Z Ruského do Stakčina prešla bosá viac ako dvadsať kilometrov v zime. Len čo vošla do obchodu, všímavý obchodník Grisajn pozrel na ženu a rozkričal sa:

– Prečo si bosá, keď je taký mráz!

– Pán Grisajn, – prehovorila s plačom Juľa, – ja nemám ani čím posoliť biednu stravu pre svoje deti!

Potom porozprávala židovi o svojom ťažkom osude. Žid odvážil dve kilá soli a podal ich žene.

– Nemôžem od vás zobrať ďalší tovar, pretože ho nemôžem vyplatiť, – zdráhala sa Juľa.

– Vezmite si soľ, ja od vás žiadne peniaze nechcem, – odpovedal obchodník. Nakoniec sa nad ňou zľutoval celkom cudzí človek.

Porozprávali Anna Lempelová, 77-ročná,
a Štefan Lempel, 79-ročný, 2001.

Kobilka

V dedine bolo veľa chudobných ľudí. O ich neľahkom živote rozpráva táto anekdota.
– Prečo má náš sused na pleci takú veľkú kobilku? – pýtal sa malý Pavlík svojho otca.
– Aby sa mu všetka jeho úroda zmestila do tej kobilky! – odpovedal otec.

Zapísal Ján Bodnár,
73-ročný, 2003.

Husi

Dedina sa po druhej svetovej vojne obnovovala. Výstavba v obci a regulácia potokov priniesla zásah do tradičného spôsobu života. Do vojny bola dedina zviazaná s riekami. Chalupy boli bezprostredne pri potokoch, orientované tak, aby voda bola súčasťou gazdovských dvorov a záhrad. Nové uličky postavené ďaleko od vody spôsobili problémy pri chove kačiek a husí, ktoré sa bez vody neobišli. Kačky a husi každý deň chodili k vode stovky metrov, samozrejme, bez dozoru. V suchých rokoch voda v brodoch pretekala pomedzi kamene. Bolo možné prejsť cez brod bez toho, aby si človek namočil podošvy svojej obuvi. Husi sa kúpali vo výmoľoch a hĺbočkách, za detskými haťami.

V to leto sa jedného dňa zrazu obloha zatiahla ťažkými mrakmi. Spustil sa hustý dážď, pršalo celý deň. Do večera sa riečka Cirocha premenila na poriadnu rieku. Rozliala sa do šírky, vzala všetky lávky. Gazdiná si až pred večerom spomenula na svoje husi.

– Kdeže sú moje husi? – povedala si nahlas.

Pobehla k brodu. Husi našla. Spokojne si sedeli jedna pri druhej na brehu, lenže na druhej strane riečky. Prúd bol silný, vstúpiť doň nemala odvahy. Husi ostali nocovať za vodou, vystavené na milosť a nemilosť líškam.

Na druhý deň voda trochu opadla. Gazdiná už skoro ráno pozerala, kde sú jej husi. Ak by sa im niečo stalo, aspoň by perie pozbierala. Husi sa pokúsili preplávať na druhý breh, no silný prúd ich zniesol kilometer po prúde. Ostali na tom istom brehu, ale teraz v poli medzi dedinami. Keď ich našli, bolo už poludnie.

Na tretí deň sa gazda so susedom skoro ráno vychystali, vzali si stravu na celý deň, sekeru, vrecia a išli po husi. Išli proti toku riečky Cirochy. Cirochu a Berezový potok prekročili po mostoch. Potom obchádzali stále rozvodnený Megov potok až popod samotnú Plašu. Aj tu museli zrubať buk, aby po ňom prešli ako po lávke. Potom obišli celý chotár, naložili husi do vriec a vrátili sa tou istou cestou. Domov prišli až v noci. Aj takého prípady spôsobila regulácia v dedine.

Zapísal Ján Bodnár,
73-ročný, 2003.

Posledná obyvateľka

Ruské, dedina uprostred hôr, zažilo počas svojho trvania rôzne časy, pokojné aj ťažké. Obyvatelia Ruského prežili núdzu aj hladomor, spamätávali sa z dvoch vojen, ktoré sa cez dedinu prehnali a riadne ju zničili. Zánik obce však nečakali. O vysídlení obce sa rozhodlo v pokojných časoch, keď sa zdalo, že jej už nič nehrozí. Vysokí činitelia rozhodli o vysťahovaní siedmich rusínskych obcí z celej starinskej doliny vrátane Ruského. Dôvodom mala byť výstavba vodnej nádrže na pitnú vodu Starina. Čo si myslia obyvatelia týchto dedín, to úrady nezaujímalo. Ľudia rozhodnutie prijali, nemali na výber. Začali dediny opúšťať. Rozoberali svoje domy, odvážali stavebný materiál a všetok majetok. Bolo rozhodnuté aj o zbúraní všetkých verejných budov, škôl, obchodov, kultúrnych domov aj cerkví. Po Ruskom a ostatných vysídlených obciach nemala ostať žiadna pamiatka. Nakoniec ostala stáť v Ruskom len hájenka a posledný rodinný dom.

Ján a jeho žena Marja, po dedovi prezývaná Chabalčína, bývali na vyšnom konci dediny. Napriek všetkému, čo sa okolo nich dialo, rozhodli sa zostať. Nechceli opustiť dom, v ktorom prežili kus svojho života. Boli už dôchodcovia. Ťažko by si zvykali na život v novom prostredí niekde v mestskom paneláku. Chýbal by im dvor, záhrada aj známi. Marja mala navyše po prekonanej porážke problém s orientáciou. Aj vo Veľkej Poľane zostalo žiť niekoľko rodín. Úrady boli ich rozhodnutím znepokojené. Vysídlenie plánovali ukončiť do osemdesiateho piateho roku a zostávajúci obyvatelia rušili ich zámer. Ľudí presviedčali, ponúkli im byty v meste. Keď to nepomohlo, pritvrdili. Bol zrušený pravidelný autobusový spoj do mesta a odstavený elektrický prúd. Ani to neprinútilo Jána a Marju odísť. Poradili si. Naďalej hospodárili na svojom poli a v záhrade, chovali hydinu, keď bolo treba, Marja napiekla chlieb. Dcéry Anna, Marja a synovia Štefan a Ján, známymi nazývaný Ivan, bývali v meste. Za rodičmi pravidelne dochádzali, vozili im všetko, čo potrebovali. Pomohli im pri prácach na poli aj okolo domu.

Rok po vysťahovaní dediny Ján zomrel. Pohreb mal v Snine. V Ruskom na cintoríne sa už pochovávať nesmelo. Marja napriek tomu ostala vo svojom dome. Anna a Ivan za ňou naďalej pravidelne dochádzali. Ak niečo potrebovala, Ivan jej to vyviezol autom. Ani to nebolo vždy jednoduché. Úrady im život všemožne strpčovali. Vstup do ochranného pásma bol len s povolenkou vydanou Miestnym národným výborom v Stakčine. Ak ich vydali päť, ďalšie už nevydali, len oznámili, že povolenky už nie sú. Žiadateľ mal smolu, mal prísť na ďalší deň. Ivana neraz naháňal stakčinský okrskár na motorke až do Ruského napriek tomu, že ho dobre poznal a vedel, načo tam ide. Možno práve preto kontroloval, či má povolenku.

– Prečo si nezastavil? – kričal na Ivana, keď ho dostihol v Ruskom pri studničke Pud hrabom.

– Nepozerám sa dozadu, pozerám na jamy na ceste, – bránil sa Ivan.

Raz Ivana policajti pristihli v Ruskom bez povolenky. Išiel k matke okopávať zemiaky. Musel zaplatiť pokutu.

Napriek všetkým obmedzeniam u Marje vždy niekto bol. Najčastejšie sa u nej zastavili lesní robotníci. Do práce ich vozil autobus. V zime sa u Marje ohriali, sušili si mokré šaty. Keď pršalo, presedeli u nej pri kartách aj celý deň. Priviezli jej drevo na kúrenie a porezali ho na kláty. Poklal jej ho syn. V lete chodili do lesa lesné robotníčky. Zastavili sa u nej,

niekedy jej priniesli nákup. V zime, keď napadalo veľa snehu, ostala cesta neprejazdná. Aj dva-tri týždne sa na vyšný koniec nedalo dostať. Marji to neprekážalo, zásob aj dreva na kúrenie mala dosť. Pretože elektrina bola odpojená, svietila si sviečkami.

Niekedy sa u nej objavili náhodní návštevníci, hubári alebo turisti. Hubárovi z mesta, riaditeľovi základnej školy, pomáhala, keď zapadol v polozasypanej studni. V lete si na jej dvore postavila stan rodinka až z Banskej Bystrice. Báseň, ktorú o nej napísali, sa recitovala v televíznej Chvilke poézie. Rozprávali o nej všetci známi.

Keď sa jej nejakí ľudia pýtali, či sa necíti sama, odpovedala:

– Nie som sama, sú tu so mnou poŕata.

Okolo jej domu krúžilo množstvo lastovičiek. Boli ich stovky. Celý Marjin dom bol oblepený lastovičímí hniezdami. Po zbúraní všetkých budov sa lastovičky z celej dediny nasťahovali k Marji. Spoločnosť jej robil aj pes Bojar. Bol už druhý, toho prvého jej otrávil akýsi nepravnik.

Úrady sa nezmierili s tým, že sa Marja z dediny nevysťahovala. Vyvíjali na ňu psychický nátlak, pred verejnosťou ju chceli očierniť, vymýšľali o nej zjavné nepravdy. Úradník, poverený vysídľovaním, pre noviny tvrdil, že babka hladuje a ním poverený pracovník jej nosí jedlo. Pred televíznym štábom, ktorý ju prišiel nafilmovať, jej dával do ruky palicu, s ktorou sa podopierala, aby ho ňou pred kamerou bila. Takto chcel dokázať, že je v zlom psychickom stave.

– Načo by som ťa bila? Nech ťa zima bije, ja ťa biť nebudem! – pokojne sa ohradila Marja.

Podobne o nej napísala redaktorka nejakých novín. V článku tvrdila, že Marja hladuje, i keď sa sama presvedčila, že Marja núdzou netrpí.

Nakoniec sa Marja rozhodla, že sa presťahuje do mesta. Už boli vysťahovaní aj poslední obyvatelia susednej Veľkej Poľany. Nastal však problém s bývaním. Prvý byt odmietla, ďalší byt jej urazení okresní funkcionári nechceli prideliť. Keď bola dcéra Anna žiadať o byt, okresný predseda strany sa na ňu vykričal. Vyhrážal sa, že matku vysťahujú do garáže. Anna sa nevzdala. Išla vyššie. Ohlásila sa u krajského tajomníka, budúceho prezidenta Slovenskej republiky Rudolfa Schustera. Po jeho zásahu národný výbor v Snine hneď na druhý deň pridelil Marji byt. Ivan s Annou pripravovali byt na bývanie. Matka chcela ešte stráviť leto vo svojom dome v Ruskom. Synovia postupne prevádzali do bytu matkine osobné veci, šaty, riad. Ivan s bratom Štefanom sa dohodli, že nasledujúci deň poobede pôjdu po nábytok. Auto zabezpečil švagor Dušan. Už ráno však dostali správu, že matka zomrela. Zomrela večer krátko po tom, ako od nej odišli dcéra a syn. Ráno dorazil do Ruského autobus s lesnými robotníkmi. Chlapi vyrazili k lesu. Šofér sa išiel napiť k studni vody. Dvere do pivnice boli pootvorené. Keď nazrel dovnútra, našiel tam Marju. Zomrela, keď čistila orešec. Úradníci práve sťahovali posledné rodiny z Veľkej Poľany. Starí ľudia boli v zlom zdravotnom stave, preto bola prítomná aj lekárka zo Sniny. Lekárku ihneď privolali k Marji. Tá spravila obhliadku a už len konštatovala smrť. Marja mala práve 66 rokov a deväť mesiacov. Tak ako jej muž Ján je pochovaná na sninskom cintoríne.

Po jej smrti zať Dušan odviezol Bojara do Sniny. Dal ho k známemu. Ten býval neďaleko cintorína. Nielen ľudia smútili. Jedného dňa našli ležať verného Bojara na Marjinom hrobe. Divili sa, ako ho v neznámom prostredí mohol nájsť.

Pozostalí odvážali z Ruského posledné veci. Keď mali problém s povolenkou na vstup do Ruského, Anna opäť obchádzala úrady. Miestni úradníci sa vyhovárali na okresných hygienikov. Anna sa nedala odbiť. Išla na hygienickú stanicu. Tam sa stretla s väčším pochopením. Riaditeľ poznal Marjin príbeh. Povedal Anne, že ak by bolo viac takých ľudí, ako bola jej matka, obce Zvala a Ruské sa vôbec nemuseli vysťahovať.

Opustený Marjin dom ostal ešte nejaký čas stáť. Uvažovalo sa, že bude slúžiť pre lesných robotníkov alebo poľovníkov. Za jeho zachovanie sa kvôli lastovičkám prihovárať známy sninský ornitológ. Kedysi v jeseni, keď do Ruského chodilo málo ľudí, dom zbúrali. Nevie sa, či to bolo na popud úradov alebo to bola len iniciatíva nejakých horlivcov. S odchodom Marje, poslednej obyvateľky, obec Ruské prestala definitívne existovať.

Porozprávali Anna Lempelová Krišková a Ján Kriška,
2021.

Slovo vydavateľa

Kniha Ivana Bodnára *Staré príbehy z Ruského* vznikla spojením práce dvoch autorov – otca Jána a syna Ivana Bodnárovcov. Ján Bodnár, rodák z rusínskej obce Ruské zaniknutej z dôvodu výstavby vodnej nádrže Starina v okrese Snina, zapisoval takmer dve desaťročia príbehy, ktoré sa stali obyvateľom Ruského v minulosti. Jánov syn Ivan, ktorý sa narodil a žil do dospelosti v Snine, prichádzal do Ruského na prázdniny. Zapísané príbehy ho zaujali natoľko, že s otcom začal pracovať na ich knižnom spracovaní. Vydania knihy *Spomienky na dedinu pod Beskydom* v roku 2020 sa však už otec nedožil. Predkladaná kniha *Staré príbehy z Ruského* je pokračovaním príbehov Jána Bodnára, literárne spracovaných Ivanom Bodnárom. Veríme, že otec Ján by bol na literárny jazyk Ivana aj jeho snahu umelecky zachytiť zvláštne, často až magické ruštianske príbehy patrične hrdý. Vydaním ďalšej knihy z Ruského ich teraz oživujeme.

Za OZ Kolýsočka – Kolíska môžem napísať len toľko, že sme boli radi pri oživovaní príbehov, ktoré by bez knižného vydania upadli do zabudnutia.

Luba Kráľová
Prešov 19. 10. 2021

Poznámka k jazykovej redakcii

V knihe *Staré príbehy z Ruského* boli v snahe o zachovanie miestneho koloritu ponechané niektoré regionalizmy východoslovenského či priamo rusínskeho pôvodu. Ich abecedný zoznam so stručným výkladom je uvedený v nasledujúcom slovníčku. Aj v prípade slov, ako je *cerkev* (gréckokatolícky alebo pravoslávny chrám) či *pascha* (druh veľkonočného koláča u Rusínov, pochádza z hebrejského pascha, u Slovanov Veľká noc), ktoré sú v spisovnej slovenčine ustálené, sme uprednostnili rusínske podoby *cerkov* a *paska*.

V pôvodnej podobe sú uvádzané aj niektoré miestne názvy, napr. *Nad potučkom*, *studnička Pud hrabom*, *medzi Veľkým horbom* (Veľkým vrchom) a *Čalom* (Čelom), či ďalšie vlastné mená – napr. meno kravy *Bila* z rusínskeho označenia bielej farby.

Osobitná pozornosť bola venovaná prepisu vlastných mien postáv a miestnych názvov. V texte sa nepoužíva dôsledná transliterácia rusínskej azbuky do latinského grafického systému, ale pri adaptácii bola zvolená najbližšia fonéma v slovenčine, tak vznikli podoby typu *Marja* a *Nacija* namiesto transliterovanej podoby *Mar'a* (Marja, Marka) a *Nac'a* (familiárne označenie Anastázie). Apostrof naznačuje mäkkú výslovnosť predchádzajúcej spoluhlásky v rusínskom jazyku. Píše sa za ňou buď mäkký znak, alebo jotovaná graféma (я, е, і, ю, ё).

Slovníček

buchlak – buchar, veľké strojové kladivo na tvarovanie kovov
byrov – starosta
cerkov – kostol východného obradu
čapihy – držadlá
čeluste – otvor do pece
dach – kryt na hornej časti domov, strecha
ďak – kantor
dyšeľ – oje
gači – spodky, nohavice pre gazdu
gubaňa – huňatý dlhý zimný kabát, kožuch
hájenka – malá hájovňa
huňka – kabátec z hrubého plátna
chološne – doma tkané nohavice zo surovej ovčej vlny
chustka – šatka na hlavu
chyža – hlavná izba v dome, obytná miestnosť
kloč – kúdol
kobilka – plátenná taška s ovsom na plece; často ju nosili deti, keď išli pásť kravy na lúky vysoko do hôr a niesli si v nej jedlo na čas pasenia kráv
košťanka – umelé hnojivo
Lemkovia – externé etnonymum pre Rusínov na severnej strane Beskýd v Poľsku, ktorým ich nazvali etnografi na začiatku 20. storočia
míľa – hranica účelne uloženého pole-nového dreva na vypálenie drevného uhlia

oboroh – senník tvorený štyrmi kolmi a strechou
onuca – kus látky na omotanie nohy v čižmách, ovinovačka
orešec – pažítka
ouřad – v starej češtine úrad
palanka – lata v plote
paska – veľkonočný koláč, pascha
pelevňa – stodola
plachťanka – plachta
plužňata – predné kolieska
podolok – spodná časť sukne siahajúca po päty, spodnička
portok – obrúsok
poťa – vtáča, poťata – vtáčatá
pristaš – muž, ktorý sa priženil na gazdovstvo
psjanka/psjarka – nepoddajná tráva
redija – potvrdenie na legálne držanie svine
sini – chodba
spodnica – spodná doska voza
susyk – truhlica na obilie
šajta v rizni – poleno v žľabe
šerpinka – kovová miska
tatarčané pirohy – pirohy z pohánkovej múky
телиha – povoz na zvoz dreva, predná časť voza
vutreň – ranná modlitba